

FILE DIN ISTORIA CAMPANIEI DE LA PRUT DIN ANUL 1711

Victor Țvircun *

tvircunvictor@yahoo.com

Abstract: *For over 300 years, historians maintain strong interest in the military and political events related to the Prut Campaign of 1711. Nevertheless, in spite of numerous publications, this topic remains relevant and far from complete. Among the numerous issues that did not find reflection in historical studies are the causes of the Russian-Turkish conflict 1710-1713; whether it is part of the march of the Northern War 1700-1721, or an independent fragment of the Russian-Turkish military and political relations; what are the role and importance of the armed actions of the South-Eastern European Orthodox people against the Ottoman rule in the preparation and implementation of the Prut campaign, etc.*

This article represents the author's attempt to illuminate the above numerated issues, fix and eliminate errors accumulated over many years, as well as to present his own vision of the causes and lessons of the Prut campaign of 1711.

Keywords: *18th century, Moldovan Principality, Russian Empire, Ottoman Empire, South-Este Europe, Poland, Pruth military company, war, correspondents, diplomacy.*

Aproape de trei sute de ani se menține și nu scade interesul istoricilor față de evenimentele politice și militare legate de campania de la Prut din anul 1711 ¹. Deși există un spectru larg de cercetare a problemelor legate de această campanie, inclusiv și istoriografia ei², azi nu se poate vorbi despre elaborarea ei deplină și

* Prof. univ. dr., – Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova.

¹ Туманский Ф.Собрание разных записок и сочинений служащих к доставлению полного сведения о жизни и деяниях государя императора Петра Великого. СПб., 1787. Ч. 15; Карнович Е. Об участии России в освобождении христиан от турецкого ига. // Отечественные записки. СПб., 1878 Т.СХХХVI № 1-2; Мышлаевский А.З., Новицкий Е.Ф. Прутский поход 1711 года / Итоги архивных розысков/. СПб., 1899; Boldur Al. Expediția de la Prut din 1711. // SCI. București, vol. XIX, 1946, p.47-86; Ciobanu Șt. Dimitrie Cantemir în Rusia. Ed. A II-a. București, 2000; Șerban C. Un episod al campaniei de la Prut: Cucerirea Brăilei (1711). // SMIM. București, 1957, p. 449-456 etc.

² орешкова С.Ф. Русско-турецкие отношения в начале XVIII века. М.,1971; Молчанов Н.Н. Дипломатия Петра Первого. М., 1984; Мохов Н.А. Дружба ковалась веками. Кишинев, 1980; Цвиркун В.И. Русско-турецкая война начала XVIII в. и освободительная борьба народов Юго-Восточной Европы / Молодежь, наука, производство. Тезисы докладов. Кишинев, 1986; Цвиркун В.И. О численности молдован, валахов и южных славян, участвовавших в Прутском походе 1711 г. // Молодежь и современная наука. Тезисы докладов. Кишинев, 1989; Водарский Я.Е. Загадки Прутского похода Петра 1. М.: Наука, 2004; История Балкан. Век восемнадцатый. М.: Наука. 2004; Роберт К.Масси. Петр Великий. Личность и эпоха. Т.2.

definitivă. Materiale noi, descoperite recent în diferite arhive a Federației Ruse, ne permit să completăm considerabil, iar în unele cazuri chiar să corectăm și să precizăm cunoștințele noastre despre pregătirea, mersul și urmările acestui eveniment militar-politic de la începutul sec. XVIII.

Studiul prezent este o încercare de a reproduce și de a interpreta Campania de la Prut din anul 1711, prin prisma noilor documente, precum și a cercetărilor științifice publicate în ultimii decenii în Republica Moldova, România, Germania, Federația Rusă și Turcia³.

Succesul armatei ruse de la Poltava din anul 1709 a cauzat o înfrângere militaro-politică irepetabilă Suediei, dar n-a spulberat iluziile regelui privind un sfârșit favorabil al războiului Nordic. Găsind refugiu în Imperiul Otoman, Karol XII categoric refuza propunerilor de încheierea păcii, sau măcar armistițiului, și elabora noi planuri de luptă cu Rusia. Speranțele principale ale regelui se puneau în formarea blocului unitar antirus ale forțelor militaro-politice. Un rol important Karol XII îi atribuia „Porții mărețe”, mizând în mare măsură pe contradicțiile vechi și acute în relațiile ruso-turcești.

Conștientizând pericolul pe care-l prezenta aflarea regelui suedez la Bender pentru statul rus și relațiile lui cu Poarta, Petru I a întreprins toate măsurile posibile pentru a-l expulza de pe pământurile turcești. Guvernul rus nu excludea posibilitatea căderii lui Karol XII, în caz de reîntoarcere în patrie peste pământurile Rzeczy Pospolitej. Pentru a realiza acest plan, de-a lungul întregului curs superior al râului Nistru au fost dislocate posturi și detașamente de patrulare sub comanda generalilor Ianus fon Eberștedt, G. K. Veisbah, G. Volconschii și a brigadierului Gavriil Kropotov, în număr de zece mii de oameni. În componența lor se găseau regimente moldovenești de cavalerie ușoară, formate mai înainte și conduse de Filip Apostol-Chigheci, de Anton și Vasile Tanschi⁴.

Pe lângă serviciul de gardă, „pentru a-i închide drumul suedezului”, ei

СПб.; Вита Нова, 2003; *Istoria Românilor*. Vol. VIII. București, 2003; Victor Țvircun. *Viața și activitatea contelui Toma Cantacuzino*. Chișinău, 2005 etc. Мунтян М.П. Историография русско-молдавского договора 1711 года // Материалы научной конференции Молдавского государственного университета, посвящённой 300-летию со дня рождения Дм. Кантемира /1673 - 1973 гг./ Кишинев, 1974. с. 11-26.

³ Țvircun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711*. // Revista de istorie a Moldovei. Chișinău, 2006, Nr.3-4, p.3-20; Țvircun Victor. *Lupta de la Stănilești și consecințele ei*. // *Dinastia Cantemireștilor. Sec. XVII – XVIII*. Coord. Acad. Eșanu A. Chișinău, 2008, p. 216-226; Țvircun Victor. *File din istoria vieții și activității politice a lui Dimitrie Cantemir*. Chișinău, 2009; Academia Română. *Istoria Românilor*. vol. V. *O epocă de înnoiri în spirit european (1601 – 1711/1716)*. Coord. Acad. Virgil Cândea. București, 2003, p. 320-331; Lemny Șt. Cantemireștii. *Aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*. București, 2010, p.85-91; V.A.Artamonov. Дмитрий Кантемир и Русское Наступление в Причерноморье в 1711 г. // *Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”*, București, Seria Istorie – Serie nouă, Anul 1, Nr. 4, 2010, p.16-31; Цвиркун В.И. Дмитрий Кантемир. Страницы жизни в письмах и документах. СПб., 2010; Dimitrie Cantemir: *Furst der Moldau, Gelehrten, Akteur der europaischen Kulturgeschichte*. Ed. Bochmann Klaus, Dumbrava Vasile. Leipziger Universitätsverlag, 2008; Eremia I. *Politica rusofilă a lui Dimitrie Cantemir – mit și realitate*. // *Dimitrie Cantemir: Furst der Moldau, Gelehrten, Akteur der europaischen Kulturgeschichte...* p.57-79; Özdemir Çobanoğlu. *Çevermenin Önsözü*. // *Dimitri Kantemir. Osmanlı imparatorluğu'nun yükseliş ve çöküş tarihi*. İstanbul, 1998, birinci cilt, s.19-29

⁴ Neculce Ion. *Letopisețul țării Moldovei*. Ed. II-a. Chișinău 1974, p. 215.

deseori se foloseau de comandamentul rus, ca să culeagă informații despre situația cetăților turcești în Moldova, numărul de regimente și muniții. O mare importanță aveau informațiile despre comportarea „schimnicului din Bender” și a anturajului său, cât și legăturile lor cu Poarta, cu părtașii lui Stanislav Lesczinschii și cu alte forțe antirusești. Deseori cavaleriștii moldoveni aveau misiunea de a fi curieri de legătură între curtea rusească și cea moldovenească. Rutele au devenit mai sistematice după lupta de la Poltava și fuga regelui suedez la Bender. Acest act a fost favorizat și de politica propusă de domnitorul Moldovei Mihai Racoviță, care nu numai că ținea legături strânse cu Rusia, ci și tindea să treacă sub tutela ei⁵.

Fiind pus la curent cu tendința domnitorului moldav, guvernul lui Petru I a încercat să se folosească de ajutorul lui pentru realizarea planului de capturare a lui Karol XII. Chiar a doua zi după instaurarea posturilor de pază la hotarul moldo-polonez, G. Kropotov i-a trimis la Iași drept curieri pe moldovenii Zahar Andronicov și Miron Ghibanov cu un mesaj de felicitare, interesându-se despre „comportarea celor de acolo”⁶.

În mesajul de răspuns, transmis de aceleași persoane, domnitorul îi comunică despre plecarea curentă a regelui suedez din Bender și anexează schema rutei ce urma s-o facă. Scrisoarea conținea informații prețioase despre starea detașamentului suedez și numărul forțelor turco-tătare care trebuia să-l însoțească. Împreună cu informația transmisă, M. Racoviță a propus un șir de sfaturi practice privitor la planul de capturare a regelui. Printre ele era și propunerea „de a avea pe lângă dînsul (adică pe lângă G. Kropotov – V.Ț.) cât mai multă armată ușoară”, cu care „pe ei (pe suedezii – V.Ț.) să-i prindă și să-i ducă ca pe câini, aflând de la ei calea și trecătoarea care trebuie s-o facă ei la muntele Câmpulung”⁷.

G. Kropotov n-a pierdut ocazia de a se folosi de sfatul dat și, peste câteva zile, la 19 septembrie 1710, îi raporta cancelarului rus Gavriil Golovchin, că „o parte (a cavaleriei - V.Ț.) a fost trimisă la muntele Câmpulung pentru a tăia calea suedezilor”⁸. În componența acestui detașament se aflau și horongvi (detașamente de cavalerie ușoară - V.Ț.) moldoveni, conduși de colonelul C. Turculeț.

Aflând prin intermediul rezidenților săi despre pericolul care-l paște, Karol XII refuză să părăsească tabăra sa din preajma cetății Bender, cu aceasta evitând capturarea pregătită. Nu s-a încununat de succes nici încercarea lui Mihai Racoviță de a trece sub protecția rusească, fiindcă, suspectându-l de aceasta intenție, la Constantinopol s-au grăbit să-l detroneze și să înscăuneze la tronul Moldovei pe un alt domn, mai devotat Porții.

Între timp, sub influența activității antirusești a lui Karol XII și a părtașilor săi, Stanislav Poniatovschii și Iurie Potoțchii, cât și datorită intrigilor hanului Crimeii, Devlet-Ghirei și ale ambasadorului francez la Constantinopol, Ș. Ferriol, relațiile pașnice dintre Rusia și Turcia amenințau să se transforme într-un conflict militar.

⁵ *Ibidem*. p. 216

⁶ РГАДА (Arhiva de Stat a Rusiei ale Actelor Străveche), Fond. 79, op. I, 1709 r., dos. 54, f. I-2 vers.

⁷ *Ibidem*, f. 11-12.

⁸ *Ibidem*. f. 13.

Promovând planurile sale de a implica Imperiul Otoman într-un nou război, regele suedez și părtașii săi au început să-l tenteze pe sultan cu multiplele avantaje ale acestei ciocniri armate. După spusele emisarului suedez în capitala Turciei, M. Neighebauer, Poarta a căpătat protectoratul asupra Ucrainei, populația căreia, chipurile, ar fi visat la protecția turcească, cât și a îndepărtat Rusia de pământurile turcești⁹. Karol XII a promis să susțină Poarta cu acțiuni militare active ale armatei suedeze în Pomerania¹⁰. Însă, cu toate cele spuse mai sus, cea mai eficientă metodă de prelucrare antirusească a curții turcești era „pericolul din est” iluzoriu, cu care îi speriau suedezii. O mare influență asupra Porții au avut-o demersurile lui St. Poniatovshii, care declara că țarul „vrea să cucerească Polonia, să impună pace Suediei slăbite, să retragă flota de la Marea Neagră și apoi împreună cu polonezii să înceapă războiul în Balcani”¹¹. La Bender și Constantinopol se răspândeau zvonurile despre mișcarea armatei rusești în număr de două sute de mii ostași spre hotarele Imperiului Otoman, se spunea și că „corpul de soldați de douăzeci de mii de acum construiește poduri la Bugul de Sud”¹².

Curtea sultanului era îngrijorată și de informația hanului Devlet-Ghirei despre pericolul real de a pierde Crimeea și posibilitatea renașterii statului Grecesc în rezultatul acțiunilor militare ale Rusiei.

Ceva mai târziu, istoricii din tabăra antirusă au încercat să completeze lista faptelor, care mărturiseau, după părerea lor, despre „pericolul rusesc care amenința suveranitatea Porții”. Așa, cunoscutul istoric turc A. N. Kurat, în calitate de ilustrare „a agresivității Rusiei”, aduce următoarele dovezi. Pentru început, rădăcinile „pericolului rusesc” le deduce din cucerirea hanatelor Cazan și a Astrahan, apoi cucerirea cetății Azov și construcția fortărețelor la hotare în delta Donului. Mai apoi au urmat: intenția de a cuceri regiunea de Nord a Mării Negre și Crimeea, construcția cetăților la hotar cu Imperiul Otoman, propaganda antiturcească în mijlocul populației ortodoxe a Balcanilor și a Principatelor Dunărene, organizarea detașamentelor de voloși în armata rusească – nucleul viitoarei armate moldovenești – și multe altele, inclusiv și tendința lui Petru I de a cuceri capitala Imperiului Otoman - Constantinopol¹³.

Faptele alese și distribuite tendențios impresionează, dar nu lămuresc situația reală a lucrurilor. Intrând la începutul veacului XVIII într-o luptă lungă și sângeroasă cu Suedia, Rusia purta acest război cu puteri financiare și materiale extremale. Aceasta, la rândul său, provoca instabilitatea internă în țară, ducea la ascuțirea luptei de clasă. În situația creată, Guvernul Rusiei nu numai că nu gândea la cuceriri teritoriale, ci întreprindea toate măsurile posibile pentru menținerea păcii. Pace cu orice preț cerea Petru I de la ambasadorul său la Constantinopol P. A. Tolstoi. Și în capitala turcească erau aduse sume mari de

⁹ Артамонов В.А. Россия и Речь Посполитая после Полтавы /1709-1714 гг. М.1991. с.78.

¹⁰ *Ibidem.* p. 80.

¹¹ *Ibidem.* p. 78.

¹² РГАДА, Ф.124, оп. I, dos. 3, f.23.

¹³ Kurat A.N. *Der Prutfellzung und der Prutfrieden von 1711 // Jahr-bucker fur Geschichte Osteuropas.* Lund. Bd.10. Hf.1 S.14-16, 47; Akdes Nimet Kurat. *Prut seferi ve barışı 1123 (1711).* Birinci Cild. Ankara, 1951, s.121-161.

bani și blănuri – daruri generoase fețelor înalte ale curții turcești.

Cu toate acestea, ambasadorului rus îi venea tot mai greu să se împotrivescă intrigilor dușmanilor. El n-avea nici forțe, nici surse ca să domolească propaganda antirusească răspândită de suedezi și „părtașii lui regele Stanislav” de pe lângă curtea sultanului și să demonstreze pacifismul Rusiei¹⁴.

La mijlocul anului 1710, la Constantinopol, au început să obțină prioritate forțele care râvneau la un război cu statul rus. Folosindu-se de aceasta, părtașii lui Karol XII au trecut la acțiuni concrete și în luna iulie a aceluiași an au întreprins un șir de acțiuni militare asupra orașului Lvov și asupra Ucrainei de pe malul drept al Niprului¹⁵.

Totodată, au fost reținuți și arestați curierii țarului cu mesajul lui Petru I către sultanul turc¹⁶. Brusc, s-a limitat libertatea acțiunilor, a deplasărilor și a contactelor externe ale lui P. A. Tolstoi și ale colaboratorilor misiunii diplomatice ruse.

În fine, la 20 decembrie 1710, lui Petru I i-a fost transmisă știrea că Rusiei i-a fost declarat război, iar ambasadorul ei la Constantinopol e arestat și închis în castelul Șapte Turnuri (Yedikule)¹⁷.

Sperând să soluționeze conflictele ruso-turcești și să preîntâmpine ciocnirile cu Imperiul Otoman cu ajutorul măsurilor diplomatice, Petru I, în același timp, acorda atenție securității la hotarele de Sud ale țării. În Ucraina de pe malul Stâng și Drept se întăreau cetățile de la hotare și armata lor. Detașamentele de cavalerie au fost aduse în stare extremă de luptă și au fost instalate de-a lungul hotarelor de sud-est, a crescut numărul formațiilor militare, în același rând și al celor moldovenesti, care erau acum șase¹⁸.

Concomitent cu aceste măsuri, se căutau căi de apropiere și alianță cu forțele antiturcești, capabile să acorde Rusiei ajutor real în acest război. Ademenitoare se arătau și perspectivele alianței de apărare ruso-austriece. Speranțele guvernului rus la această posibilitate au apărut încă în vara lui 1710, când în Rusia a sosit reprezentantul austriac, feldmareșalul-locotenent G. V. Velcic¹⁹, cu scopul de a discuta problemele alianței antiotomane. Însă acestor planuri nu le-a fost dat să se realizeze.

Odată cu începutul conflictului ruso-turc, tratativele au fost întrerupte și G. Y. Velcic e rechemat la Viena.

Cu același insucces s-a terminat și încercarea diplomației ruse de a încheia alianță militară-politică cu Republica Veneția.

În timpul conflictului cu Turcia, a apărut un șir de probleme între Rusia și

¹⁴ Павленко Н.И. Птенцы гнезда Петрова. М., 1985. p. 165-167.

¹⁵ Артамонов В.А. *op. cit.* p. 79.

¹⁶ Письма и бумаги императора Петра Великого – Scrisori și hârtii al împăratului Petru cel Mare (urmează – ППВ). М., 1956, Т. 10 № 4063 с. 283-284.

¹⁷ Ibidem. № 4168. с. 446.

¹⁸ La începutul Campaniei de la Prut aceste regimente le conduceau colonelii: Filip Apostol-Chigheci, Grigorii Ivanenco, frații: Anton, Vasilii și Ivan Tanschii și Constatin Turculeț. Vezi: Иванов П.А. Обозрение состава и устройства регулярной русской кавалерии с 1700 по 1864 г. СПб. 1864. Рабинович М.Д. Полки петровской армии, 1686-1725 гг. Краткий справочник. // Труды Государственного Исторического Музея. М., 1977. Вып. 48.

¹⁹ Артамонов В.А. *op. cit.* p. 128.

Polonia, legate de aflarea armatei rusești pe pământurile poloneze. Discuția acestor divergențe se planifica pentru sfârșitul lui martie 1711, în timpul întâlnirii lui Petru I cu August al II.

Tot pentru acel timp se planifica elaborarea angajamentelor militaro-politice a ambelor părți. Însă, după cum menționa istoricul rus N. N. Bantâș-Kamenshii, „nu era vorba nici de un ajutor militar din partea polonezilor împotriva turcilor.”²⁰ Din contră, în Rzecz Poszpolita așteptau de la Petru I cele două mii centenare de pulbere și o sută de mii de ruble promise²¹. Reieșind din relațiile politice cu Polonia vecină, în Rusia se admitea că, în situația existentă, polonezii în frunte cu August al II, iar după ei și sașii „ne vor fi nouă (rușilor -V.Ț.) de neîncredere”²².

În condițiile ce s-au creat, de izolare politică și de pericol pe două fronturi, o mare importanță pentru statul rus o aveau relațiile cu popoarele ortodoxe din sud-estul Europei, care se găseau sub jugul otoman. Multiplele solii ale fețelor bisericești și ale celor laice veneau cu rugămintea „de apărare de tirania turcilor” și de a-i lua sub protecție, convingeau guvernul țarist de sinceritatea simpatiilor prorusești ale maselor largi de sârbi, muntenegreni, munteni, moldoveni și fermitatea lor de a lupta împotriva dușmanilor comuni. Despre aceasta ne vorbesc și datele care proveneau de la persoanelor de vază din cercul domnitorilor Moldovei și Valahiei, conținându-se în corespondențele secrete și în cele ale reprezentanților rusești la Constantinopol și Viena²³.

O mare atenție acorda diplomația rusă popoarelor din Țara Moldovei și Țara Românească. Având legături strânse și de lungă durată, forțele patriotice ale acestor țări, guvernul lui Petru I pe parcursul a multor decenii primea prin ele informații prețioase despre viața politică internă a Imperiului Otoman, despre situația forțelor lui armate și a problemelor externe, despre pregătirile militare și planurile curții sultanului. În același timp, domnii Țării Moldovei și a Țării Române și oamenii lor de credință acordau atenție și ajutor „zecilor și sutelor de agenți ruși, care colindau pământurile Imperiului Otoman”²⁴, care adunau informații militare și politice prețioase pentru curtea rusească. O importanță deosebită a căpătat acest ajutor la prima etapă a Războiului Nordic și în anii de refugiu al lui Karol XII la Varnița.

Corespondența numeroasă din Iași și București aducea la Moscova guvernului rus știri importante despre situația reală în tabăra suedeză, din apropierea satului Varnița, despre numărul și situația armatei dușmane, despre legăturile regelui suedez cu curțile europene și cu cea turcească, cât și despre planurile și acțiunile lor politice și militare ulterioare.

Cu toate acestea, din Principatele Dunărene în Rusia veneau un număr crescând de mesaje de la persoane bisericești și laice, care, în numele poporului

²⁰ Бантиш-Каменский Н.Н. Обзор внешних сношений России. М., 1879. Т.3. с. 202.

²¹ *Ibidem*.

²² Мышлаевский А.З. Россия и Турция перед Прутским походом. // Военный сборник. СПб., 1901. № 2. с. 18.

²³ Țvirceanu Victor. *Campania de la Prut din anul 1711*. // Revista de istorie a Moldovei. Chișinău, 2006, Nr.3-4, p.5.

²⁴ *Ibidem*.

lor, se adresau cu propuneri de a încheia alianțe politice și militare împotriva Porții și cu rugămintea de a-i primi sub protecție²⁵. Ambele principate încredințau guvernul țarist de hotărârea lor de a-și uni forțele militare cu armata rusă, în caz de război cu Turcia, și își asumau sarcina de a asigura armata cu provizii și furaj²⁶. De exemplu, numai principatul Valah se angaja să pună la dispoziție aproximativ 30 mii de soldați cavaleriști și infanteriști bine echipați și înarmați²⁷. Cu toate că promisiunile domnitorului valah Constantin Brâncoveanu aveau un caracter personal, privat, ce nu aveau statut de obligații contractuale oficiale, în Rusia le priveau cu încredere deplină, ca și față de încredințările poporului moldovenesc și sârb. Pentru confirmarea credibilității voievodului Țării Românești, la curtea țarului servește ceea mai înaltă distincție de stat rusă, ordinul Sf. Apostol Andrei, cu care a fost decorat C. Brâncoveanu în anul 1700²⁸.

Analiza documentelor de arhivă și a celor publicate ne dă posibilitatea să credem că, în perioada dată, guvernul rus nu dispersa și legăturile cu fiecare popor aparte într-o direcție independentă a politicii sale externe. Toate popoarele creștine din Balcani, Țara Moldovei și din Țara Românească erau privite de diplomația țaristă ca o forță etnică și politică integră, unită prin scopuri și sarcini comune²⁹. Cu toate acestea, aproape că nu se luau în considerație deosebirile în dezvoltarea economică, politică și socială a fiecărei regiuni și popor, mai mult ca atât, contradicțiile interne sociale, de clasă, și cele de dinastii. Caracteristică în relațiile cu Rusia era prezența unor așa factori ca personalitatea și opiniile politice ale domnitorului Principatului, activitatea lui și perioada de domnie. De exemplu, dacă în Țara Românească conducerea statului relativ mai mult timp a fost în mâinile unui domnitor - C. Brâncoveanu, apoi în Țara Moldovei, starea lucrurilor era alta.

De-a lungul multor ani, servind ca obiect de schimb în lupta internă și în intrigile de la curtea Imperiului Otoman, Principatul Moldovei simțea pe umerii săi greutatea politicii domnitorilor provizorii. Folosindu-se de scaunul Moldovei ca de un izvor nesecat de bogății, ei se străduiau să se mențină cât mai mult la acest loc, deseori sacrificând interesele poporului moldovenesc pentru atingerea scopului lor personal. Dese au fost și încercările de a transmite scaunul Moldovei prin moștenire. Dar în condițiile jugului străin și luptelor neîntrerupte ale aristocrației moldovenești pentru locurile cele mai bune în ierarhia titlurilor boierești – unul din principalele izvoare de îmbogățire –, cât și în condițiile de cumpărare-vânzare a scaunului domnesc, aceste planuri erau practic irealizabile. Situația creată îi impunea pe domnitorii Moldovei să caute și să atragă forțe externe, care ar fi contribuit la realizarea intențiilor lor.

²⁵ Țvirunc Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 5

²⁶ Беер З.Г. История о жизни и делах молдавского господаря Константина Кантимира. М., 1783. с.127-128.; Мохов Н.А. Молдова эпохи феодализма. Кишинев, 1964, с. 143.

²⁷ Палаузов С.Н. Румынские господарства Валахия и Молдавия Историко-политические отношения. СПб., 1859. с.56-57.

²⁸ Семенова Л.С. Русско-валашские отношения в конце XVII - начале XVIII вв. М., 1969. с. 28-31.

²⁹ Добров А. Южное славянство, Турция и соперничество европейских правительств на Балканском полуострове. СПб., 1879. с. 507; Жигарев С. Русская политика в восточном вопросе. М., 1896. Т.І. с. III.

Unii din ei, ca Ștefan Petriceicu vodă, caută alianță și ajutor politico-militar la Rzecz Pospolita. Alții, ca Vasile Lupu și Constantin Cantemir, participau la domnia în corespundere strictă cu regulile și cerințele prescrise de curtea sultanului³⁰. Cei din a treia categorie — la ei se referă cea mai mare parte a domnitorilor care au cârmuit cu Țara Moldovei la sfârșitul sec. XVII - începutul sec. XVIII — își găseau înfăptuirea doleanțelor și planurilor în alianța politico-militară cu Rusia³¹. Anume la hotarul a două secole legăturile secrete între curțile moldovenească și cea rusă, care anterior existau de la o ocazie la alta, capătă un caracter neîntrerupt și tot mai profund³². La acest fapt, în mare măsură, a contribuit activitatea diplomatică rusă, care susținea legături secrete nu numai cu domnitorii moldoveni și valahi și cu demnitarii lor, ci și cu претенденții reali la scaunul domnesc³³.

Cum a fost subliniat mai sus, contactele tainice între Moldova și Rusia se activează considerabil în ajunul războiului ruso-turc din 1710-1714. Părtașii Rusiei din Balcani și Principate așteptau momentul convenabil pentru acțiunile comune împotriva Imperiului Otoman și răsturnarea jugului insuportabil³⁴.

După ce a fost declarat război Statului Rus, Poarta începe mobilizarea forțelor sale armate. În același timp, guvernul turcesc întreprinde măsuri necesare pentru întărirea pozițiilor sale în principatele Dunărene. Una din aceste măsuri a fost schimbarea domnitorului Moldovei. Locul domnitorului N. Mavrocordat, nepriceput în treburile militare, l-a luat domnitorul "devotat" turcilor D. Cantemir. Fiind bine familiarizat cu situația problemelor interne și externe ale Imperiului Otoman, cu gradul de pregătire militară către războiul cu Statul Rus, el de asemenea era inițiat în multiplele planuri ale curții sultanului³⁵. Toate acestea i-au permis lui D. Cantemir să considere situația creată la sfârșitul anului 1710 - începutul lui 1711 ca o situație favorabilă pentru înfăptuirea în alianță cu Rusia a planurilor sale, care coincideau în principiu cu sarcinile primordiale politice și social-economice ale populației principatului. Această orientare a domnului Moldovei nici pe departe nu era întâmplătoare. După cum ne relatează cercetările istoricului român P. Panaitescu, D. Cantemir, încă în 1703, împreună cu boierul muntean Toma Cantacuzino, întocmea planuri de eliberare a Țării Moldovei și a Țării Românești de sub dominația osmană, bazându-se, în primul rând, pe ajutorul și susținerea din partea Rusiei³⁶. Dar, întrucât în acel moment nu existau condiții favorabile politice externe, ei nu și-au putut realiza planurile.

³⁰ Miron Costin. Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă încoace Chișinău, 1972. p. 251-257.

³¹ Așa, de acum fiul mai mare a lui Constantin Cantemir – Antioh, fiind domnitor al Moldovei în 1698, "dorea să fie cu toate popoarele pământurilor volohe în apărare." Vezi: РГАДА, F. 68, op. I, 1698., dos. 3, f. 8.

³² Мохов Н.А., *op. cit.* p. 179.

³³ Neculce Ion. Opera citată. p. 235. De exemplu, legăturile secrete între guvernul rus și Dimitrie Cantemir erau stabilite cu mult înainte ca el să vină la tronul moldovenesc. Vezi: Пекарский П. Наука и литература в России при Петре Великом. СПб. 1862. Ч. I. с.574

³⁴ Neculce Ion. Opera citată. p. 235.

³⁵ *Ibidem.* p. 228

³⁶ Panaitescu P.P. Dimitrie Cantemir. Viața și opera. București, 1958. p. 73-74.

Studiind activitatea de stat a lui D. Cantemir, nu se poate scăpa din vedere și influența moștenirii politice, ideile și concepțiile tatălui său, C. Cantemir. Lui Dimitrie și fratelui său Antioh le era cunoscută poziția și viziunea părintelui lor asupra perspectivelor raporturilor politice și militare cu țările vecine, inclusiv cu Rusia, care au fost formulate încă la sfârșitul sec. XVII. În scrisoarea-răspuns către domnul Țării Românești Șerban Cantacuzino, domnitorul moldovean îl înștiința despre refuzul său privitor la declarația comună de a accepta ocrotirea și apărarea din partea monarhiei ruse, aducând următoarele argumente. În primul rând, unirii Principatelor cu Statul Rus, după părerea lui, le stătea în cale puterea militaro-politică a Imperiului Otoman, precum și depărtarea granițelor ruse.

În al doilea rând, exista pericolul permanent de invazie din partea rivalului tradițional al Rusiei - Rzecz Poszpolita. Și în al treilea rând, exista amenințarea din partea tătarilor din Bugeac și din Crimeea.³⁷

Cu toate acestea, din timpul stabilirii acestor principii ale politicii lui C. Cantemir, au trecut aproape 30 de ani, pe parcursul cărora au avut loc evenimente ce au schimbat mult situația nu numai înăuntrul Porții, ci și în sistemul relațiilor internaționale pe continentul european.

În rezultatul luptei îndelungate și încordate cu statele Ligii Sfinte a fost înfrântă puterea militaro-politică a „Porții Strălucitoare”. Tot mai mult Poarta era zguduită de manifestările separatiste interioare ale grupărilor feudalilor localnici,³⁸ ce slăbeau puterea internă în țară. Împreună cu întărirea jugului economic, politic, religios și național al popoarelor creștine ce se supuneau Porții, aceste fenomene au întărit radical mișcarea de eliberare antiosmană în masele largi ale sârbilor, moldovenilor, valahilor ș.a.

În același timp, schimbări radicale au avut loc și la granițele de est ale Moldovei. Fiind legată de tratatele unionale și de o luptă unică împotriva Suediei cu Statul Rus, Rzecz Poszpolita încetează să servească ca izvor permanent de rele pentru populația Moldovei. De rând cu aceasta, o mare importanță pentru domnitorii și poporul moldovenesc a căpătat dislocarea pe teritoriul Poloniei și de-a lungul granițelor moldo-poloneze a armatei ruse, ce număra mii de oameni. Această situație a înviorat simțitor mișcarea antiosmană în principat. Nu se poate trece cu privirea și acel moment ce pe parcursul primului deceniu al sec. XVIII a crescut și s-a făcut mai pronunțată instabilitatea politică și lupta dinastiilor din Hanatul Crimeii.

Deseori, ele erau cauza manifestărilor separatiste ale tătarilor din Crimeea și Bugeac împotriva puterii centrale a Porții și motivul adresărilor către guvernul rus cu cerința de a le lua sub oblăduirea lui.³⁹ Nu întâmplător, în răspunsul la presupunerile lui D. Cantemir, referitor la năvălirea probabilă în principat a tătarilor din Bugeac, Petru I îl convingea, că „... Moldova n-are de ce să se teamă

³⁷ Беев З.Г. Указ, соч. с.167-169.

³⁸ Шутой В.Е. Позиция Турции в годы Северной войны 1700-1709 гг. // Полтавская победа. Из истории международных отношений накануне и после Полтавы. М., 1959. с. 113-115.

³⁹ Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства. В 3 частях. СПб. Киев-Харьков, 1903. с.356; РГАДА, Ф.123, оп. 3, 1703, doc. 1313, f.I; op. I, 1712, dos. I, f.4-7.

de ei, întrucât ei (tătarii - V.Ț.) îi sunt creduli."⁴⁰

În acest fel, principalele cauze ce complica înfăptuirea unirii ruso-moldovenești militar-politice în primul deceniu al sec. XVIII au încetat să mai existe. În rezultat, la 13 aprilie 1711, la Lutsc, a fost încheiat tratatul unional între Țara Moldovei și Statul Rus. Conform celor 17 articole ce intrau în tratat, Moldova era primită în componența Rusiei, cu păstrarea autonomiei și a tuturor legilor și obiceiurile vechi. Deosebit se tratau privilegiile promise lui D. Cantemir. El, de asemenea, și-a luat angajamente să pregătească la începutul campaniei militare rezerve de provizii și furaj pentru armata rusă și să adune o armată moldovenească în număr de 10 mii de oameni.⁴¹

În acel timp, când din ambele părți aveau loc pregătiri preliminare active de război, guvernul turc face încercarea de a lovi pe neașteptate granițele de sud ale Statului Rus cu forțele tătarilor din Crimeea. La începutul lui ianuarie 1711, hoarda hanului Crimeii Devlet-Ghirei, ce număra 40 de mii de oameni, conform ordinului sultanului înainta din Perecop. Îndată ce a părăsit cetatea, ea s-a divizat în două grupări principale. Prima, „superioară”, în frunte cu hanul și cu feciorul lui, Batâr-Ghirei, a luat direcția spre Voronej, urmărind scopul nu numai să cucerească și să jefuiască orașele Ucrainei, în același număr, Harcovul și Voronejul, dar și să nimicească flota de pe Don și să dea foc la vase⁴². Această grupare a tătarilor din Crimeea, „inferioară”, condusă de feciorul mai mare al lui Devlet-Ghirei - Mehmed-Ghirei înainta spre Kiev. Pe drum s-au mai alipit 3 mii de tătari și polonezi ai voievodului kievean U. Pototckii și 4 mii de zaporojeni ai lui Filip Orlic, care „nu aveau arme destule.”⁴³

Nici grupa „superioară”, nici cea „inferioară” n-au îndeplinit sarcinile ce și le-au pus la început. Dar, în același timp, năvălirea tătarilor din Crimeea, ce au ruinat și au jefuit o parte considerabilă a teritoriilor Volâniei și Ucrainei de pe malul drept, a complicat pregătirea Rusiei în înfăptuirea campaniei viitoare împotriva Imperiului Otoman.

Mai sus am menționat că, în timpul războiului ce urma să înceapă, conducerea rusă planifica să se bazeze pe susținerea popoarelor creștin ortodoxe din sud-estul Europei. Într-o mare măsură, reieșind din aceasta, se planificau și scopuri strategice. Dar ar fi greșit să presupunem, cum aceasta se trata în istoriografia rusă, cât și în cea de peste hotare, vizând campania de la Prut, cum că Petru I și guvernul lui au început războiul „cu surplus de speranțe către creștinii turci, promisiuni deșarte din partea domnilor a Țării Moldovei și a Țării Românești și cu încredere în sine”⁴⁴.

Acceptarea acestui punct de vedere asupra campaniei de la Prut i-ar fi dat un caracter ce ar conține un rezultat clandestin al legăturilor îndelungate ale Rusiei cu populația creștină de pe pământurile Balcano-Dunărene și înviiorarea

⁴⁰ Журнал министерства народного просвещения (urmează – ЖМНП). СПб., 1847. № I. с.54.

⁴¹ ППВ.Т. XI. Вып. I. с.173-177; Кочубинский А. Мы и они. 1711-1878. Очерки истории и политики славян. Одесса, 1878. с.135.

⁴² Орешкова С.Ф. *op. cit.* с.135.

⁴³ Российский Государственный Военно-Исторический Архив. Архива istorico-militară de Stat a Rusiei. (urmează – РГВИА), Ф.456, оп. I, dos. 13, ф. 12-12 versa.

⁴⁴ Ключевский В.О. Курс русской истории. М. 1937. Т. IV. с. 58.

planurilor militar-politice ale guvernului ei, dar mai precis ale politicii aventuriere. Cu regret, ideea de a-l induce în eroare pe „credulul” Petru I cu propuneri ademenitoare către popoarele ce sunt subjugate de turci se întâlnește și în unele lucrări ale istoricilor contemporani. De exemplu, N. Molceanov, într-o monografie solidă, menționează că Petru I a înfăptuit un marș spre Dunăre, sedus de promisiunile valahilor, sârbilor, moldovenilor, care, „arzând de nerăbdare să se elibereze de turci, își închipuiau probleme rușilor într-un mod idealizat, mărinind teritoriile cuprinse de mișcarea de eliberare și micșorând greutățile ce stăteau în fața armatei ruse”⁴⁵.

Mi se pare că autorul sus-numit a mărit considerabil influența chemărilor și asigurărilor popoarelor din Balcani și din Principatele la alegerea liniei militar-politice a strategiei guvernului rus în conflictul cu Poarta Otomană. Negreșit, mișcarea de eliberare a popoarelor creștine ortodoxe din Imperiul Otoman, simpatia lor față de ruși era o formă politică și militară importantă, necesară Rusiei în timpul războiului ce începuse. Dar principalul rol în campania premergătoare trebuia să revină nu forțelor aliaților, ci armatelor ruse.

Numeroasele documente din acea perioadă ne relatează că Petru I și guvernul lui își dădeau seama de seriozitatea situației și greutățile campaniei ce se pregătea. Nu o dată în corespondențele țarului către A. D. Menșicov și A. F. Apraksin era elocventă chemarea „privitor la drumul ce trebuia înfăptuit și era văzut numai de Dumnezeu”⁴⁶.

De acum, în decembrie 1710 - ianuarie 1711, după ucazul lui Petru I, „s-a efectuat recrutarea în regimentele de cavalerie și infanterie. Armata s-a recrutat din plin și a fost asigurată cu armele și muniție.”⁴⁷

De către corpul generalilor ruși au fost luate în considerație și particularitățile războiului cu Turcia, împotriva armatelor căreia „comandanților li s-a spus să lupte cu infanteria și cu praștiile, dar spadele (adică cavaleria – V.Ț.) să le lase în pace”⁴⁸.

Biruința armatei ruse asupra suedezilor la Poltava, dintr-o parte, și înfrângerea Imperiului Otoman în lupta cu țările „Ligii Sfinte”, din altă parte, insuflau speranță și credință guvernului rus în puterile sale și posibilitatea de a termina reușit războiul.⁴⁹ Dar generalii și diplomații ruși, și Petru I însuși, nu puteau rămâne indiferenți față de comunicările ce le primeau de la corespondenții secreți la începutul anului 1711 despre pregătirea a o sută zece mii de turci pentru înaintarea, vara și toamna, în marșul împotriva Rusiei.⁵⁰ În legătură cu aceasta, de rând cu mărirea numărului și întărirea activității de luptă, determinată în marșul armatei, guvernul rus a întărit legăturile secrete cu popoarele țărilor Balcanice și ale Principatelor Dunărene. De acum, în ianuarie 1711, în Țara Moldovei și în Țara Românească nu o dată erau trimiși oameni de legătură cu corespondența țarului, ce chemau populația ambelor

⁴⁵ Молчанов Н.Н., *op. cit.* c.273.

⁴⁶ Соловьев С.М. Публичные чтения о Петре Великом. М., 1984. с. 117.

⁴⁷ РГАДА, Ф. 17, оп. I, dos. 91 adițional. f. 469 vers.

⁴⁸ Пушкин А.С. История Петра I. // Пушкин А.С. Полн. собр. соч. Л., 1978. Т. VIII. с. 188.

⁴⁹ Молчанов Н.Н. *op. cit.* с. 274.

⁵⁰ Țircun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 8.

principate la o luptă comună⁵¹. Cu scopul de a organiza manifestări antiosmane ale popoarelor slave de sud, în luna martie a aceluiași an în Muntenegru a fost trimis polcovnicul Mihail Miloradovici⁵². În același timp, către conducătorii a sârbilor austrieci I. Tekelly, Vuici și M. Rașcovici a fost trimis căpitanul Bogdan Popovici, cu o petiție ce conținea chemarea „să se unească armatele sale cu armatele Majestății Sale... și să se elibereze ei și urmașii lor de jugul busurman... și să primească libertățile vechi și pământuri ce li-au avut”⁵³. Pentru atragerea de partea sa a tătarilor din Bugeac, în februarie 1711, în hoardă au fost trimise gramote țariste cu chemarea spre o luptă comuna împotriva armatelor turcești și din Crimeea și cu promisiunile „de a primi sub protecția sa (Rusia - V.Ț.) și a unor libertăți... pe care nu le-au obținut de la turci”⁵⁴. Despre pregătirile antiosmane vorbește și acel fapt, că, în martie 1711, în regiunea Terec, Caucazul de Nord, a fost trimis cneazul Alexandr Becovici-Cercaskii la guvernatorii cabardini „pentru țar cu chestiuni importante”, ce avea cu el mesajul lui Petru I adresat cnejilor și poporului cabardin. În acest mesaj, în parte, se scria: „Noi numai dorim ca voi să ne arătați de acum prietenia voastră și încrederea, ca să luptăm împotriva sultanului turec și hanului Crimeii, ce au început război împotriva noastră, mergând contra promisiunilor mele, și dacă veți fi la noi, nu numai că veți fi lipsiți de a plăti orice prestații, dar veți primi și leafă”⁵⁵. Declarația a fost primită cu o reacție îmbucurătoare pentru guvernul țarist. În rezultatul ei, un șir de popoare din Caucazul de Nord au participat la războiul ruso-turc din partea statului rus⁵⁶.

Este cert că impactul participării popoarelor din Balcani și Caucazul de Nord din partea Rusiei împotriva turcilor nu a fost atât de esențial cum se aștepta la Moscova. Dar faptul apariției la hotarele de est și de vest al Imperiului Otoman a unor noi focare militare, precum și eventuala posibilitate de formare sub egida Rusiei a unui front antiotoman unic de la Balcani până la Caucaz, nu putea să nu îngrijoreze Poarta. Totodată, diplomația rusă, prin multiple acțiuni în țările europene, prin pornirea în iarna-primăvara lui 1711 a negocierilor politice cu Polonia, Austria, Veneția, crea în ochii turcilor iluzia formării unei alianței de felul „Ligii Sfinte”.

Epuizând tot arsenalul de mijloace în hotărârea conflictului pe cale pașnică, Rusia a fost nevoită să primească chemarea și să pornească pregătirile de război. În același timp, se concretizau scopurile strategice ale campaniei. În primul rând, Petru I și suita lui erau de părere s-o folosească pentru lupta împotriva Suediei. După părerea noastră, ca dovadă la aceasta ne servește direcția aleasă de armatele ruse – spre Crimeea și Dunăre. Aceasta ar fi dat posibilitate să-i blocheze din flancuri căile de retragere ale regelui suedez în interiorul Imperiului Osman. În al doilea rând, planurile campaniei erau dictate de tendința guvernului rus să schimbe balanța forțelor militare în regiunea Balcano-Dunăreană în folosul

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Политические и культурные связи России с югославянскими землями в XVIII М., 1984. № 14. с. 31-32.

⁵³ *Ibidem* № 13. p. 29-30.

⁵⁴ ППВ. Т. XI. Вып. I. № 4202. с.96; № 4284. с.97.

⁵⁵ Мышляевский А.З. Две катастрофы. Суворов в Швейцарии, Петр на Пруте. СПб., 1901. с. 17; История народов Северного Кавказа с древнейших времен до конца XVIII в. / Под ред. Б.Б. Пиотровского. Т.1. М., 1988. с. 488.

⁵⁶ *Ibidem*.

său, bazându-se pe susținerea Bisericii Ortodoxe și a poporului rusofil băștinaș.

Înțelegând că succesul campaniei depinde, în primul rând, de viteza de înaintare a armatelor și capacitatea lor de a învinge greutatea marșului spre Dunăre, Petru I, încă în ianuarie 1711, i-a cerut feldmareșalului Boris Șeremetev „să meargă spre granița (moldovenească - V.Ț.), fără a pierde timp și fără opriri”⁵⁷. Conform planurilor țarului, de acum la 15-20 mai toate regimentele desemnate pentru campanie trebuiau să se adune și să „se afle în câmpia de lângă Nistru”⁵⁸. Dar mobilizarea ce se târăgăna, în lipsa experienței militare a comandamentului rus, nu permitea să se înfăptuiască planurile.

Pe lângă greutatea marșului, mai exista revărsarea râurilor și alte fenomene nefavorabile de primăvară. Mari greutatea a întâlnit armata în aprovizionarea cu hrană și furaj, deoarece, pe parcursul lui 1710 și în prima jumătate a anului 1711, semănăturile Ucrainei, Moldovei și Poloniei au fost nimicite de lăcuste. Cum ne relatează letopisețele contemporane, „Lăcustele au nimicit toate grânele și au mâncat chiar și iarba”⁵⁹. Împreună cu cele menționate (în 1711 - V.Ț.), „vitele s-a încetat în acele locuri”⁶⁰.

Pe lângă multiplele năpaste și nenorociri ce au afectat aceste pământuri, a apărut și ciuma, de pe urma căreia au murit zeci de mii de oameni și multe localități au rămas pustii.⁶¹

În pofida numeroaselor greutatea și condiții nefavorabile, armata rusă înainta încet spre hotarul moldovenesc. Pentru concretizarea planului campaniei, de terminare a direcției de înaintare a regimentelor, timpului și locului de dislocare, la 12-13 aprilie 1711, la Lutsc a fost convocat sfatul militar. Tot acolo au fost discutate și întrebările cu privire la asigurarea armatei cu provizii și furaj⁶². Conform hotărârii sfatului, urma să se prelungească marșul spre Nistru, unde se presupunea că sunt construite depozite cu armament, cu rezerve de provizii pentru 3 luni⁶³. Pentru îndeplinirea celor fixate, feldmareșalul Boris Șeremetev avea să iasă spre orașul Breslavli „înaintea armatei, pentru ca să reușească cu pregătirile (rezervelor - V.Ț.)”⁶⁴. Tot lui i s-a ordonat să pregătească pe Nistru nave și poduri plutitoare pentru a trece pe celălalt mal. Însă greutatea cu proviziile și furajul, drumurile desfundate și lipsa de șosele i-au permis lui Boris Șeremetev să ajungă la Breslavli numai la 16 mai. De acolo el, în fruntea armatei, continuă mișcarea spre Nistru și la 22 mai sosește în localitatea Trestineț⁶⁵. Acolo, conform ordinului lui Petru I, feldmareșalul lasă principalele forțe ale armatei ruse, iar singur, aflându-se în fruntea unui corp de cavalerie în număr de 24 de mii, pornește în Moldova. Împreună cu treisprezece regimente de dragoni

⁵⁷ ППВ. Т.ХІ. Вып.І. № 4230. с. 47.

⁵⁸ *Ibidem*. № 4404. p. 190.

⁵⁹ Țviruncu Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p.9.

⁶⁰ Сводная галичско-русская летопись с 1700 до конца августа 1772 года. / Составил А.С. Петрушевич. Львов, 1887. Ч. I., с. 57.

⁶¹ Țviruncu Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p.9.

⁶² РГАДА, Ф. 9. ор. 6, 1711, dos. II, f. 5.

⁶³ РГВИА, Ф. ВУА, dos. 1526. f. 2.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Фельдмаршал граф Б.П. Шереметев. Военно-походный журнал 1711-1712 гг. Под ред. В.З. Мышлаевского. СПб., 1898. с. 27.

și două regimente de infanterie, calări, în componența oastei de avangardă au fost incluse regimentele de cavalerie ușoară conduse de Filip Apostol-Chigheci, frații Anton și Vasilii Tanschi, de asemenea și regimentele cazacilor ucraineni și de pe Don⁶⁶.

Printre diferite documente discutate în cadrul sfatului militar din Lutsc au fost și diploma de salvaguardie (diplomă de asigurare), eliberată lui Dimitrie Cantemir, sub semnăturile țarului Petru I și ale cancelarului G. Golovchin. Studiarea și analiza multiplelor materiale din epoca lui Petru I îmi oferă posibilitatea să confirm că acest document a fost întocmit în baza unei adresări anterioare, transmise de către domnitorul Moldovei, prin intermediul solilor săi în luna februarie 1711⁶⁷.

La analiza campaniei de la Prut apare necesitatea de a determina forțele ambelor părți. În istoriografia rusă veche și contemporană, precum și în izvoarele publicate și inedite, cu privire la problema dată, lipsește părerea unică referitor la numărul atât al armatelor ruse, cât și al celor turcești. În privința armatei ruse, cifrele oscilează între 30 mii și 40 de mii. Astfel, în lucrarea lui Serghei Palauzov, se afirmă că numărul oastei ruse a constituit patruzeci de mii de oameni⁶⁸. Însă cea mai răspândită cifră în istoriografia rusă este cea de cincizeci de mii⁶⁹. Despre numărul mai mare ne vorbesc contemporanii și participanții campaniei de la Prut, solul englez în Rusia Ch. Wiliams și brigadirul Moro de Braze. Primul ne aduce cifra de 60 de mii⁷⁰, iar al doilea – optzeci de mii de ostași ai armatei regulate, care, împreună cu forțele neregulate – regimentele de cavalerie ușoară moldovenească, căzăcimea ucraineană, zaporojean și cea de pe Don – ajungeau până la 116 mii⁷¹.

Acest decalaj de cifre este specific și informațiilor cu privire la forțele turco-tătare, numărul cărora oscilează de la o sută treizeci de mii până la două sute șaptezeci de mii. Cifra minimă e determinată de istoricii sovietici, ca de exemplu, de Svetlana Oreșcova, care, pe baza analizei și a studierii documentelor ruse și turcești, stabilește aceste date⁷². În majoritatea absolută a studiilor științifice consacrate problemei prezentate, figurează cifra de o sută nouăzeci – două sute de mii de oameni⁷³. Însă, în unele lucrări istorice, numărul armatei inamice a fost mărit până la două sute șaptezeci de mii⁷⁴. După părerea noastră, o așa mare

⁶⁶ Андрианов П.М. Петр на Пруте. СПб., 1911. с. 17, Кочубинский А. Мы и они ... с. 138; РГАДА, Ф. 89, оп. I, 1711, dos. 6, ф. 1.

⁶⁷ Țvirucun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 9.

⁶⁸ Палаузов С.Н. *op. cit.* с. 121.

⁶⁹ Очерки истории СССР. XVIII век, первая четверть. М., 1954. с.532; Dragnev D.M. *Rusia și lupta poporului moldovenesc împotriva jugului otoman*. Chișinău, 1986. p. 25

⁷⁰ Виллиамс Чарльз. Записки о Петре Великом. СПб., 1835. Ч. I. с.137.

⁷¹ Пушкин А.С. *op. cit.* с. 300-301.

⁷² Орешкова С.Ф. *op. cit.* с.123; Молчанов Н.Н. *op. cit.* с. 276.

⁷³ Орфелин. Житие и славные дела Петра Великого, Самодержца всероссийского с приложением краткой географической и политической истории о Российском государстве. СПб., 1774. Т.24; Петров А.Н. Противник Петра Великого в Турции // Исторический вестник. СПб., 1894. Т.56. с. 182; Соловьев С.М. Публичные лекции о Петре Великом... с. 117.

⁷⁴ Мальгин Т. Российский вестник или общая военная повесть о государственных войнах, неприятельских нашествиях, уронах, бедствиях, победах и приобретениях от древности до наших времён по 1805 год. М. 1825. с. 556; Палаузов С.Н. *op. cit.* p. 121.

diferență în determinarea forțelor ambelor părți se explică printr-un șir de cauze. În primul rând, prin faptul că majoritatea cercetătorilor au primit ca număr inițial al armatei ruse nu oastea în întregime (regulată și neregulată), ci numai acea parte a ei care a participat la bătălia de la Stănilești și la luarea cetății Brăila.

În afară de aceasta, nu erau defel luate în considerație detașamentele și regimentele de cavalerie, lăsate de comandamentul rus în Movilău, Soroca, Iași, de-a lungul hotarului moldo-polonez, de asemenea, sunt determinați în echipele de însoțire și acoperire a caravelor cu muniții și provizii. Nu a fost luat în considerație nici numărul uriaș al oamenilor de alte pături, ce intrau în armata rusă: fierari, lăcătuși, hămurari, căruțași ș.a. În al doilea rând, ca bază a determinării numărului armatei turcești adeseori se aduce un singur izvor: informațiile, prezentate corpului generalilor ruși de către prizonieri sau din tabăra marelui vizir⁷⁵. Și, în al treilea rând, existența unui așa mare pluralism de păreri și aprecieri cu privire la forțele ambelor părți în multe privințe e determinată de lipsa de abordare a faptelor în mod critic și evitarea analizei profunde a izvoarelor proprii și străine. Limitele acestui articol nu ne permit să dezvăluim mersul cercetării pe bază de izvoare a problemei date. Totodată, considerăm util și necesar de a aduce la cunoștința cititorilor rezultatul final al studiului. Analiza și confruntarea materialelor publicate și a documentelor inedite ruse și străine ne permit să afirmăm că numărul total al armatei ruse, atât regulate, cât și neregulate, care au participat în campania de la Prut în anul 1711 ajungea la nu mai puțin de optzeci și trei de mii de oameni⁷⁶, pe când numărul armatei turcești și tătare, împreună cu detașamentele de polonezi sub conducerea lui Stanislav Poneatovschi și detașamentele de cazaci în frunte cu Filip Orlic, alcătuiau o sută cincizeci – o sută șaiszeci de mii⁷⁷. Merită menționat că, din numărul enorm de recrutați și mobilizați la război din ambele țări, numai jumătate din ei a participat activ în bătălii și operațiuni militare.

În conformitate cu hotărârile luate de sfatul militar rus în orașul Lutsc, corpul de avangardă al lui Boris Șeremetev trebuia, trecând peste Nistru, să meargă spre Isaccea la Dunăre, unde „să ridice la răscoală sârbii și bulgarii și să se străduia să adune provizii, de la toate popoarele, ca noi (armata rusă - V.Ț.) să ne grăbim”⁷⁸.

Pe parcursul apropierei de hotarele Țării Moldovei, comandamentul rus folosește tot mai activ și mai des regimentele moldovenești de cavalerie în acțiunile de cercetare „pentru căutarea inamicului” și strângerea informațiilor cu privire la dislocarea forțelor și aflarea planurilor de acțiuni. Astfel, la 22 mai, în tabăra rusă s-a întors polcovnicul Grigorii Ivanenco, care, cu câteva zile mai

⁷⁵ Журнал или подневная записка блаженныя и вечнодостойныя памяти государя императора Петра Великого с 1698 года даже до заключения Нейштадского мира. СПб., 1770. Часть 1. с. 345.

⁷⁶ РГАДА, Ф. 17, оп. I, dos. 91 adițional, f. 53-56; Архив Военно-Исторического Музея Артиллерии, Инженерных Войск и Войск Связи (urmează – Архив ВИМАИВиВС), Ф. 2, оп. I, dos. 84, f. 1 și verso.

⁷⁷ Țvirucun Victor. *Campania de la Prut* din anul 1711...p. 10.

⁷⁸ ППБ. Т. XI. Вып. I. № 4404. с. 190; Голиков И. И. Деяния Петра Великого мудрого преобразователя России, собранные из достоверных источников и изложенные по годам. Изд. 2-е. М., 1832. Т. IV. с. 227-228.

înainte, „a fost trimis cu o partidă de volohi ai săi lângă Bender, unde se găsea regele suedez”, și a adus doi tătari, luați în prizonierat⁷⁹. După două zile, pentru strângerea informației despre forțele inamicului și dislocarea lui a fost trimisă o nouă partidă de volohi, împreună cu un detașament de dragoni⁸⁰. Îndeplinind misiunea comandamentului, ei tot mai des se ciocnesc cu detașamentele tătarilor, zaporojenilor și polonezilor lui Iaroslav Grudzinschii, care căutau să arunce în aer podurile nou-construite și să împiedice trecerea armatei ruse peste Nistru.

Una din aceste ciocniri a avut loc la 25 mai. Atunci, regimentul sub conducerea lui G. Ivanenco și-a încrucișat săbiile cu o partidă de tătari „și pe mulți din ei i-au adus în armata lui Șeremetev”⁸¹. Dar în următoarea zi, „singuri volohii au plecat fiind impuși sub protecția regimentelor rusești, urmăriți de către un număr cu mult mai mare de inamici”⁸².

Aflându-se pe drum spre hotarul Moldovei, la 17 mai 1711, consiliul militar superior rus a publicat și răspândit manifestele țarului, care chemau în slujba rusească „moldovenii militari, polcovnici, rotmiștrii”, cu oferirea patentelor și lefelor.⁸³

Reacția la chemare a venit fără întârziere. De acum, la 25 mai, în convoiul feldmareșalului au sosit din Iavorova „cu scrisori și recomandări de la cancelarul contele Gavriila Golovkin doi oameni, reprezentanții șleahței moldovenești, Ioan Abaza și Ilie Mirescu, care au fost numiți în grad de polcovnici și pentru completarea noilor regimente li s-a dat 300 de ruble”.⁸⁴

După două zile, la 27 mai, la B.Șeremetev, însoțit de recomandările lui G. Golovchin, a venit un alt moldovean, Pavel Rugină, care, de asemenea, a fost numit în grad de polcovnic și pentru strângerea oastei i s-a dat 100 de ruble⁸⁵. Patente pentru gradul de polcovnic și leafă, și, de asemenea, bani pentru completarea regimentului „au primit pârcălabul din Soroca Simion Afendic și ruda domnitorului Alexandr”⁸⁶.

Concomitent cu prezența în tabăra rusă a ostașilor moldoveni din armata domnească, la cortul lui B. Șeremetev, lângă Rașcov, pe Nistru, la 28 mai, au sosit trimișii lui D. Cantemir, căpitanul Procopii și aga Dimitrie, care i-au adus feldmareșalului rugămintea domnitorului „imediat să trimită trei mii de călăreți la Iași..., pentru apărarea de invaziile tătarilor și turcilor, dar și sosind (la B. Șeremetev - V.Ț.) să se grăbească cât mai repede”⁸⁷. Feldmareșalul n-a zăbovit cu răspunsul și, în ziua următoare, a trimis spre Iași un corp de cavalerie, care număra trei mii de dragoni, în frunte cu brigadirul G. Crotov, în componența căruia, pe lângă detașamentele din Nijegorodsc, Cazan și a două unități de grenadieri, a intrat în regimentul moldovenesc de cavalerie ușoară al lui

⁷⁹ Фельдмаршал Б.П. Шереметев... с. 27.

⁸⁰ Кириченко Н.П. К вопросу об участии молдавского народа в Прутском походе русской армии в 1711 г. Ученые записки КГПИ им. И. Крянгэ. Т. VIII. Кишинев, 1958. С. 20

⁸¹ РГВИА, Ф.456, оп. I, dos. 13, f.33 verso.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ РГАДА. Ф.58, оп. I, 1711, dos. I, f. 3.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Фельдмаршал Б.П. Шереметев... с.34-35; РГВИА, Ф. 456, оп. I, dos. 13 f.35.

F. Apostol-Chigheci⁸⁸. În directiva ce i-a fost dată lui G. Crotov, B. Șeremetev scria: „...în drum să se respecte regulile și să se aducă la cunoștința volohilor ca să nu facă stricăciuni, și nimic din bunuri să nu-și însușească sub (pedeapsa – V.Ț.), pierderii capului (adică a vieții – V.Ț.), dar care va comite vreo încălcare, atunci nu va fi cu noi, (Șeremetev – V.Ț.) să fie executat în conformitate cu crima comisă”⁸⁹. Împreună cu aceasta, întregului corp i-a fost interzis „să distrugă grânele pe câmpuri, livezi, să nu obijduiască pe nimeni din orașe... și cu poporul să aibă relații de prietenie”⁹⁰.

Ocolind satele Utitești, Gheigolodî și Mogoreni⁹¹, avangarda armatei în timp de trei zile a parcurs mai mult de 100 km și la 1 iunie a sosit în satul Zagarancea, pe malul Prutului.⁹² Acolo ea a trecut pe partea pusă a râului, „unde a fost întâlnită de domnul Moldovei, însoțit de boierii, slujitori și oastea cu mare bucurie”.⁹³

Îndeplinind rugămintea lui D. Cantemir, brigadirul G. Crotov și-a așezat detașamentul său în semilună la distanța 3 - 4 km de la Iași. Dar, în ziua următoare, stând în fruntea câtorva regimente, a intrat în capitala principatului, unde a fost întâlnit cu bucurie de către locuitorii ei, slujitorii bisericii și de către domnitorul țării⁹⁴.

Sosirea avangardei armatei ruse i-a dat lui D. Cantemir mai multă îndrăzneală și curaj în acțiune. În aceeași zi, în toate localitățile Principatului Moldovenesc, au fost trimise ucazurile domnești, ce înștiința tot poporul „să se adune, să se înarmeze și să vină la armatele monarhice în ziua a cincisprezecea a lunii curente (iunie - V.Ț.), dar cine nu va veni va fi declarat trădător și va muri de sabie sau de foc, și va fi nu numai judecat, dar și blestemat.”⁹⁵

Manifestele proclamate și apariția armatei ruse în Moldova au stimulat creșterea simțitoare a forțelor antiosmane și ridicarea sentimentelor de patriotism la populația principatului. Letopisețul menționa că la armatele sosite pe pământul moldav s-a alipit și populația din ținuturile Orhei, Soroca și Lăpușna, ce s-a ridicat împotriva jugului străin⁹⁶. Feldmaresalul, în corespondența cu țarul, a declarat „că volohii vin (la armata rusă - V.Ț.) și însăși țărani doresc să lupte”⁹⁷. În ziua când a fost trimis la Iași corpul lui G. Crotov, principalele forțe ale unităților de avangardă, sub conducerea lui B. Șeremetev, au terminat trecerea peste Nistru la Rașcov și la 30 mai s-au pornit în marș spre capitala Moldovei. Dar, spre deosebire de predecesorii, drumul lor era mai la sud, cu scopul de a proteja mișcarea corpului de la invazia pe neașteptate a detașamentelor de tătari și zaporojeni.⁹⁸

Logica acestei manevre, în scurt timp, a afirmat ciocnirea regimentelor

⁸⁸ Neculce Ion. Opera citată. p. 242.

⁸⁹ РГВИА, Ф. 456, оп. I, dos. 13, ф. 36 verso.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Țvirucun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p. 10.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Neculce Ion. *op. cit.* p. 242.

⁹⁴ Кочубинский А. Мы и они... с. 141.

⁹⁵ РГАДА, Ф.89, оп. I, 1711, dos. 6. f.4; F.17, оп. I, dos.91 adițional, f.505.

⁹⁶ Neculce Ion. *op. cit.* p.247.

⁹⁷ Фельдмаршал Б.П.Шереметев... с.38.

⁹⁸ РГВИА, Ф. 456, оп. I, dos.13, ф.37.

moldovenesți de cavalerie ușoară ai armatei ruse, a cazacilor de pe Don și a celor ucraineni cu detașamentele inamicului.⁹⁹

Trecând prin localitățile Prișăneț, Doduroș și înconjurând satul Culi, armata lui B. Șeremetev a ajuns, la 5 iunie, la malurile Prutului și a stabilit tabăra lângă Țuțora¹⁰⁰. În ziua următoare, pentru „înfăptuirea consiliului” a sosit D. Cantemir împreună cu „boierii săi mai apropiați”. Mai mult de trei zile a durat sfatul militar, unde au fost discutate numeroase probleme ale acțiunilor de mai departe. În primul rând, ele se refereau la pregătirea principatului să aprovizioneze armata rusă cu hrana și furaj și s-o completeze, totodată. Însă, cu câteva timp înainte de venirea armatelor ruse în Moldova, D. Cantemir l-a preîntâmpinat pe B. Șeremetev despre aceea că „provizii pe pământul (moldovenesc - V.Ț.) sunt puține, numai vite sunt suficiente”¹⁰¹. Pentru a confirma cele spuse, domnitorul Moldovei „i-a dăruit armatelor ruse 70 mii de capuri de oi și 6 mii de capete de vite cornute mari”¹⁰². În timp ce, în țară, se colecta provizia pentru armata rusă, domnitorul depunea eforturi pentru strângerea oastei moldovenesți. Așadar, cu venirea armatei ruse, D. Cantemir a reușit să unească la ea numai patru mii de ostași, cu toate că a promis zece mii.¹⁰³

Domnitorul l-a încredințat pe B. Șeremetev „că, în curs de două săptămâni, el își va întări corpul încă cu șase mii de oameni”¹⁰⁴. Informația primită către acel timp despre trecerea Dunării de forțele tătaro-turcești, numărul redus al corpului de cavalerie al feldmareșalului, recomandările lui D. Cantemir să nu pornească în marș, de asemenea, și lipsa simțitoare de nutreț și pâine, ce se găseau în „principat abia pentru trei zile”¹⁰⁵, l-au făcut pe feldmareșal să întrerupă înaintarea de mai departe spre Dunăre și să se oprească, în așteptarea apropierei lui Petru I cu forțele principale, la Țuțora¹⁰⁶. Aici, după „raționamentul consiliului”, trebuia începută formarea depozitelor alimentare, „iar, între timp, lângă aceste locuri alături de Prut aveau loc mici marșuri... și asupra detașamentului de aici, și la infanteria dată, ce se putea de strâns...”¹⁰⁷. Curând, după realizarea acestui plan, „conform sfatului general, a fost trimis detașamentul de dragoni al colonel-locotenentului Davâdov, împreună cu detașamentele” de cazaci și moldoveni către „târgul Falcea și Tigheci pentru căutarea inamicului și pentru procurarea unui număr oarecare de animale de la boierii volohi”¹⁰⁸. Peste câteva timp, după propunerea lui D. Cantemir, „la grupurile trimise mai înainte de feldmareșal au mai fost trimiși două sute de volohi ai lui F. Apostol-Chigheci pentru cercetare”¹⁰⁹.

Trecerea corpului lui B. Șeremetev pe malul drept al Prutului și avansarea lui înceată spre sud de la Iași a activizat simțitor și a înmulțit ciocnirile unităților din

⁹⁹ Țvirunc Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p. 11.

¹⁰⁰ РГВИА. F.456, op. I, dos. I3, f. 37 verso.

¹⁰¹ РГАДА, F.17, op. 1. dos. 91 adițional, f.505 verso.

¹⁰² Hallart L.N. *op. cit.* p. 222.

¹⁰³ Цвиркун В.И. Молдавские формирования... с.84.

¹⁰⁴ *Ibidem.*

¹⁰⁵ РГВИА. F.456, op. I, dos. I3, f. 44 verso.

¹⁰⁶ Орешкова С.Ф. *op. cit.* p. 109-110

¹⁰⁷ Цвиркун В.И. Молдавские формирования... с.85.

¹⁰⁸ *Ibidem.*

¹⁰⁹ РГВИА. F.456, op. I, dos. I3, f. 48 verso.

avangarda armatei ruse cu detașamentele tătarilor. Una din cele mai încordate și sângeroase lupte a avut loc la 19 iunie, la 15 km de la Iași, când de către hoarda tătară de 15 mii a fost atacat pichetul de cavalerie rusă, în componența căruia intra și regimentul lui Grigore Ivanenco. Opuându-se cu dârzenie și bărbăție forțelor mai numeroase ale dușmanului, ostașii ruși și moldoveni i-au adus mari pierderi, simțindu-le și singuri. Pe câmpul de luptă au căzut două sute optzeci de dragoni și șaiszeci de călăreți ai regimentului moldovenesc, o sută de moldoveni au fost răniți, iar colonel-locotenentul Pitz și căpitanul de dragoni au fost luați în prizonierat de către tătari¹¹⁰.

Cu bărbăție deosebită a luptat în acea confruntare colonelul G. Ivanenco. Fiind rănit cu sabia în umăr, el continua să conducă regimentul, iar ștandard-iuncher „regimentului lui Ivanenco, Ion Munteanu, cu prețul propriei veți a salvat drapelul regimentului”¹¹¹. Numai odată cu venirea în ajutor a detașamentului cavalerist de dragoni al brigadierului Sențov, ce număra peste o mie și jumătate de ostași, tătarii au fost respinși și s-au retras, pierzând pe câmpul de luptă de două ori mai mult decât adversarii.¹¹²

În timpul când se desfășurau evenimentele descrise, la Iași, cu tempouri rapide, se forma armata moldovenească. În regimentele formate de D. Cantemir se înscriau sute de voluntari, printre care, alături de reprezentanții păturii slujbașilor militari, o mare parte o formau orașenii meșteșugarii, țărani și slugile care au fugit de la stăpânii lor¹¹³.

La 20 iunie, sub drapelul principatului, erau șaptesprezece colonei cu o sută șaptezeci de rotmiștri cu horongvii (detașamente), în total mai mult de șapte mii de oameni¹¹⁴. Cu aceste forțe, domnitorul moldovean s-a inclus în armata rusă, ce a venit la Prut, în frunte cu Petru I, la 23 iunie 1711.

Trecerea corpului lui B. P. Șeremetev pe malul drept al Prutului și înaintarea sa înceată mai la sud de Iași au activizat semnificativ neînțelegerile din tabăra domnitorului valah, au trezit un val de indignare printre o seamă de boieri și preoți apropiați. Ultimii, nemulțumiți de comportamentul lui C. Brâncoveanu, au organizat în satul Gura Urlaților, la inițiativa lui Antim Ivireanu, un sfat secret, la care au luat decizia de a trimite la țar pe reprezentantul lor autorizat. Prin el, neprietenii principelui muntean urmăreau scopul transmiterii informațiilor de încredere monarhului rus, ce dezvăluiau caracterul ambiguu al politicii domnitorului, cât și falsitatea jurămintelor și promisiunilor sale¹¹⁵. Mulți dintre boierii munteni respingeau hotărârile adoptate la sfatul tainic de la Gura Urlaților. Astfel, în corespondența privată a stolnicului Constantin Cantacuzino către colonelul Constantin Turculeț, în primele zile ale lui iulie 1711, se comunica că „fapta lui (adică plecarea lui Toma Cantacuzino la Petru I la Iași – V. Ț.) noi nu o apreciem, deoarece nu a fost făcută la timp”¹¹⁶. Alegerea boierilor care s-au

¹¹⁰ Юст Юль. Записки Юста Юля, датского посланика при Петре Великом /1709-1711 гг. М., 1899. с.360.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² Hallart L.N. *op. cit.* p. 223.

¹¹³ Neculce Ion, *op.cit.*, p. 248

¹¹⁴ Цвиркун В.И. Молдавские формирования... с.86.

¹¹⁵ Кочубинский А. Мы и они...р. 148; *Cronicari munteni*. Vol. I. București, 1961. p. 480.

¹¹⁶ РГАДА, Ф. 159. оп. 2.1711. dos.5071. f.3 și verso.

răsculat s-a oprit la unul dintre inițiatorii și participanții activi ai acestei adunări, marele spătar Toma Cantacuzino. Probabil că evenimentul menționat a avut loc la 19-20 iunie, deoarece deja, la data de 22 iunie, Toma, în compania unui polcovnic și a opt regimente de cavalerie ușoară din componența armatei domnitorului valah, a ajuns în tabăra feldmareșalului B. P. Șeremetev¹¹⁷.

Printr-o întâmplare stranie, venirea lui în tabăra avangardei rusești a coincis cu sosirea acolo a lui G. Castriot – reprezentantul personal al lui C. Brâncoveanu¹¹⁸. Preocupat de apariția simultană a doi oameni de stat atât de importanți ai Principatului Valah, care, pe lângă toate, „se vede că se feresc unul de altul...”, feldmareșalul a oprit mișcarea trupelor din față și s-a adresat la țar pentru indicații suplimentare¹¹⁹. Răspunsul nu s-a lăsat așteptat, deoarece deja în ziua următoare, 23 iunie, ambii soli au fost trimiși cu „un convoi bun” în capitala Principatului Moldovenesc, care constituia locul de întâlnire cu monarhul rus.

Concomitent cu evenimentele descrise, la Iași, în ritmuri rapide se forma armata Principatului. În regimentele mobilizate de D. Cantemir se înscriau sute de voluntari, printre care, pe lângă reprezentanții păturii militare, o parte semnificativă o constituiau orașenii, meșteșugarii, țărani și slugile evadate de la proprietarii lor¹²⁰. Deja la data de douăzeci iunie, sub stindardele principelui se aflau șaptesprezece colonei și o sută șaptezeci de conducători de campanie cu horungvi, în număr total de circa 7 mii persoane¹²¹. Cu aceste forțe, domnitorul moldovean aștepta sosirea monarhului rus în capitala Principatului. Referitor la faptul în care a avut loc ceremonia oficială a întâlnirii, vorbesc elocvent însemnările din jurnalul martorului la aceste evenimente, vicecancelarul P.P. Șafirov: „În data de 24 (iunie 1711 – V. Ț.), Măria Sa a binevoit să plece cu persoane apropiate în orașul valah Iași, la două mile de râul Prut, în care locuiește domnitorul. Și s-a întâlnit cu el Măria Sa Țarul, precum și cu domnia sa soția lui (a lui Cantemir – V. Ț.) cu copiii în afara orașului. Domnitorul era un om înțelept și capabil de a da sfaturi. În șederea Măriei sale, țarul la Iași, acest domnitor și soția sa cu casa pe Măria Sa Țarul l-a tratat (primit) deosebit și a stat Marele Domn în casa sa domnească”¹²². În aceeași zi, la Iași, „a venit de pe pământul muntean marele spătar Toma Cantacuzino, cu declararea credinței sale și a întregului popor muntean față de Măria sa Țarul, că, de îndată ce trupele Măriei Sale, Țarul, se vor apropia, ele imediat se vor alipi la acestea. Iar despre domnitorul muntean a spus că el (C. Brâncoveanu – V. Ț.) nu este deloc de încredere în loialitatea sa față de Măria Sa Țarul... și o anumită reticență și ne predispunere are, deoarece este foarte bogat... și nu vrea să se expună greutăților și pericolului. Cu toate că și din partea lui (C. Brâncoveanu – V. Ț.) a fost trimis cu unele propuneri Gheorghe Castriot, care mai înainte a fost la Moscova. Pentru ce, menționatul Toma, cu acordul poporului de acolo, fără știrea domnitorului său,

¹¹⁷ *Ibidem*. F.9. al lui Petru cel Mare, Secț. II, dos.13. f.1084-1085.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 248.

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² Țvirco Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 12.

de acolo (din Țara Românească – V. Ț.) plecând tainic a sosit aici...”¹²³.

Țimp de două zile la Iași au avut loc ceremonii și mese cu ocazia sosirii monarhului rus. Doar în prima jumătate a zilei de 26 iunie, Petru I, însoțit de generalii săi, a părăsit capitala Principatului și s-a îndreptat spre Prut la locul dislocării armatei. Puțin mai târziu, lui i s-a alăturat D. Cantemir, cu boierii săi apropiați și duhovnicii, precum și T. Cantacuzino și G. Castriot. „...Tot la data de 26, după inspectarea armatei, în seara spre 27 a fost înălțată cântarea din cursul nopții. Iar pe data de 27 – Sfânta liturghie și o rugăciune de mulțumire pentru victoria dăruită de Dumnezeu asupra dușmanului Măriei sale Țarul, regele suedez, lângă Poltava, din anul trecut, 1709. Pentru acest scop, întreaga infanterie a fost aliniată în cerc lângă biserică, cu arme. La sfârșitul Sfintei liturghii și al cântecelor de rugăciuni, din 60 de tunuri și din armele de calibru mic ale infanteriei concomitent s-au tras focuri. La toate acestea a fost prezent și domnitorul moldovean cu persoane de vază și Toma Cantacuzino, sosit de pe pământurile muntenești. De asemenea, și mitropolitul Moldovei cu monahi. Și la sfârșitul ceremoniei descrise mai sus lui, domnitorului, i-a fost prezentată întreaga armată. Și au fost el cu toți oamenii săi la prânz la Măria sa Țarul unde a fost tratat foarte bine...”¹²⁴.

La 28 iunie, în ziua următoare manifestațiilor consacrate sărbătoririi celui de-al doilea an de la victoria de la Poltava, a avut loc ședința consiliului militar, la care au fost discutate numeroasele probleme de organizare și asigurare a armatei, și de asemenea planurile ulterioare de acțiune ale campaniei.

Printre cele mai importante puncte, care au provocat discuții aprinse la consiliu, a fost și discutarea scrisorii domnitorului Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, adusă de G. Castriot. În ea se comunica disponibilitatea sultanului turc de a începe tratativele cu țarul fără a se ajunge la acțiuni militare¹²⁵.

În zilele noastre, în cercurile istoricilor care studiază problema în cauză, faptul încercării curții otomane de a rezolva conflictul cu Rusia pe cale pașnică nu provoacă nicio îndoială¹²⁶. Totuși, în acea perioadă, poziția de așteptare și politica ambiguă a domnitorului valah, trăgănanarea îndeplinirii angajamentelor luate de el anterior, de aderare a armatei sale la armata lui Petru în scopul înaintării comune împotriva Porții, și, de asemenea, neîndeplinirea înțelegerilor de furnizare în tabăra rusească a proviziilor și furajului subminau încrederea țarului față de domnitor și reprezentantul său. Consiliul militar a respins propunerile părții turcești de soluționare a conflictului prin intermediul tratatelor de pace. După aceasta, participanții la consiliu au trecut la examinarea planului de acțiuni militare ulterioare. Din propunerile puse în discuție, prioritatea a fost dată planului lui D. Cantemir și T. Cantacuzino, susținut de generalul K. E. Renne¹²⁷. Esența lui consta în înaintarea armatelor rusești și moldovenești în interiorul Imperiului Otoman, „în ținuturile grecești”, care erau „gata... de a se răscula după

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ Țvirceun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p. 12-13.

¹²⁵ Golikov I. I. *Faptele lui Petru cel Mare, înțeleptului reformator al Rusiei, culese din surse credibile și repartizate după ani*. Ed. 2. Moscova, 1837. Vol. IV. p. 245-246.

¹²⁶ Орешкова С.Ф. *op. cit.* p. 119.

¹²⁷ Țvirceun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p. 13.

exemplul domnitorului moldovean” și doar așteptau apariția armatei lui Petru cel Mare¹²⁸. În aceleași ținuturi, după părerea lor, urmau să găsească și rezervele necesare de provizii și furaj.

După discuții îndelungate, consiliul militar a ajuns la hotărârea că, deși „...era periculoasă cererea lor (propunerea lui D. Cantemir și a lui T. Cantacuzino de a efectua o incursiune spre Brăila – V. Ț.), de a binevoi, însă, ca creștinii care doreau să ajute să nu fie aduși la disperare, purcederea la drumul destul de periculos, din cauza lipsei de provizii, se permite...”¹²⁹. Conform planului aprobat de consiliu, se propunea ca „generalul K. E. Renne cu jumătate din cavalerie să se îndrepte spre râul Dunărea împotriva palâncii (cetății – V. Ț.) Brăila, ca el, în acele locuri să organizeze o diversiune militară contra inamicului”¹³⁰.

Un argument forte în favoarea hotărârii luate a fost și comunicarea lui T. Cantacuzino despre faptul că cetatea Brăila, care avea o garnizoană nu prea mare, ocupa o poziție strategică importantă pentru succesul în război împotriva trupele otomane, cât și prin aceea că după zidurile ei erau acumulate rezerve semnificative de provizii și furaj¹³¹.

Ocuparea Brăilei îl convingea el pe Petru I și pe membrii consiliului, va stârni la răscoală generală poporul muntean și va orienta boierii șovăielnici, cât și pe domnitor și armata sa, spre „Măria sa preaslăvitul țar”. Alături de cele menționate mai sus, T. Cantacuzino comunica despre disponibilitatea de aderare la trupele ruse a celor 18 mii de sârbi, care, chipurile, ar fi fost reținuți de C. Brâncoveanu la hotarele principatului.

De fapt, situația era oarecum alta. În primul rând, conducătorii sârbilor, din numărul celor supuși coroanei Habsburgilor, cu mult timp înainte de a se începe războiul ruso-turc, au promis să trimită în ajutorul armatei ruse nu 18 mii, ci doar 10 mii de oameni¹³². În al doilea rând, mișcării sârbilor din Austria spre alipire armatei rusești i se opunea nu domnitorul valah, care nu avea puterea reală, ci însăși autoritățile austriece¹³³. Dispoziția de ofensivă a corpului de cavalerie al generalului K. E. Renne spre Brăila a fost dată de Petru I la 29 iunie¹³⁴. Numărul total al acestui corp era de unsprezece mii de oameni, din care se numărau cinci mii șase sute de persoane din cavaleria regulată și, de asemenea, câteva sute de moldoveni și valahi din cavaleria ușoară conduși de T. Cantacuzino. În ajunul plecării lor spre frontiera a Țării Românești, Petru I, „în semn de înaltă milostenie față de spătar, din motivul de mare râvnă a lui către Marele conducător i-a dăruit lui parsuna (portretul – V. Ț.) Măriei Sale cu diamante, la prețul de 1 mie ruble, cât și una mie ruble în numerar”¹³⁵. Asemenea decorație a fost oferită anterior domnitorului Moldovei, principele Dimitrie Cantemir.

¹²⁸ Пушкин А.С. Полн. собр. соч. Т. VIII. С.279-230.

¹²⁹ РГАДА, Ф. 9. Секция I, dos. 5. *Istoria războiului suedez*, f. 432 verso - 433.

¹³⁰ *Ibidem*, F. 9. Op. 6. anul 1711. dos. 66. f.2.

¹³¹ Журнал или подневные записки... Часть 1, с.337-338.

¹³² Политические и культурные связи России с югославянскими землями в XVIII М., 1984. с. 36.

¹³³ *Ibidem.*; Достян И.С. Борьба сербского народа против османского ига в XV – начале XIX вв. Москва, 1958. с. 98.

¹³⁴ Moreau de Brasé. *op. cit.* p. 302.

¹³⁵ Victor Țvirunc. *Viața și activitatea contelui Toma Cantacuzino*. Chișinău, 2005, p. 23.

Corpul avea scopul de a ocupa cetatea și de a înainta spre Galați. Acolo generalul K. E. Renne urma să se unească cu trupele principale și, „construind magazii (depozite militare și furajere – V. Ț.), să caute dușmanul”¹³⁶.

În acel timp, când se hotăra soarta „diverse corpului K.E. Renne spre Brăila”, calitățile de luptă ale forțelor ruso-moldovenești au fost supuse primelor încercări. După hotărârea consiliului general, la 23 iunie, toate regimentele de cavalerie ușoară de cazaci și moldoveni ale armatei ruse „și domnitorul cu hatmanul (D. Cantemir și Ion Neculce - V.Ț.) au fost trimise împotriva unui grup de tătari, care stăteau în Valea Baratov... și au năvălit asupra lor”¹³⁷. În ziua următoare, după bătălia ce s-a terminat cu succes, „toți cei neregulați, ce au fost trimiși spre tătari” s-au întors cu bine în tabăra rusă¹³⁸.

Terminând completarea armatei moldovenești, toate regimentele determinate pentru marș (în afara celor lăsate la hotare, în Soroca și Iași) către 2 iulie au trecut pe malul drept al Prutului. După trecerea râului, armata, împărțită în trei coloane, condusă de Ianus fon Eberștet, S.F. Șeremetev, și N. Repnin, îngreuiată de un șir de care și numeroasele familii ale ofițerilor și ale celor din corpul generalilor, a început lent să se coboare spre Falcea¹³⁹. Abia la 2 iulie armatele au atins r. Vaslui și l-au trecut la Iezătura de la moară, nu departe de satul Gherla¹⁴⁰.

Doar la data de 30, dar nu 1 iulie, cum este scris în amintirile lui Moreaut de Brasé, corpul generalului K. E. Renne „și-a începutul marșul spre locul numit Bârlad și mai departe... spre palanca Brăila”¹⁴¹. Expediind corpul lui K.E. Renne la hotarele Țării Românești, conducerea rusească se orienta după planul anterior. Armata trebuia să înainteze spre Falcea și să o ocupe până la venirea turcilor, astfel împiedicând trecerea lor pe malul drept al Prutului. În același timp, K.E. Renne trebuia să cucerească Brăila, după ce, împreună cu oastea a sârbelor și muntenilor să lovească din spate armata turcească¹⁴². Însă evenimentele care au urmat au dus la corectări și modificări semnificative în planul campaniei, aprobat de conducerea rusă.

În seara lui 7 iulie, corpul generalilor ruși a aflat despre apropierea dușmanului de Prut și despre intenția de a-l forța. În aceeași seară, a fost dat ordinul corpului de avangardă al generalului Ianus de a distruge podurile peste Prut și de a nu permite trecerea turcilor peste râu. Îndeplinind acest ordin, Ianus, în fruntea a o mie de dragoni, cinci sute de moldoveni și a câtorva detașamente de cazaci de pe Don și ucraineni¹⁴³ s-a apropiat de râu. Însă văzând podurile și trecerea ce de acum începuse, nu s-a hotărât să-i opună rezistență. În tabăra comandamentului armatei ruse a fost trimis locotenent-colonel Feit cu comunicarea despre trecerea începută peste râu a armatei otomane¹⁴⁴.

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ РГВИА, Ф. ВУА, dos. 1526, f. 4

¹³⁸ Țvirceanu Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 13.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 14.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² РГАДА, Ф. 9, оп. 6, anul 1711, dos. 66, f.5.

¹⁴³ Андрианов П.М. Петр на Пруте... p. 20

¹⁴⁴ Карра Г. История Молдавии и Валахии с рассуждением о настоящем состоянии сих обоих княжеств. СПб., 1791. с. 133

Primind ordin pentru retragere, general Ianus s-a grăbit înapoi pentru a se uni cu forțele principale. Iar în același timp, în tabăra turcească, așezată pe malul opus al Prutului, cu mare frică așteptau atacul corpului rus. Frica față de aceasta era atât de mare, încât gărzii turcești au început să i se năzarească regimentele ruse înaintând. Alarma ridicată și mai mult a stârnit panica în rândurile armatei dușmanului¹⁴⁵. Și cât de mare le-a fost mirarea turcilor, când au văzut a doua zi, pe malul opus al râului, doar urmele taberei rusești, ce stătea acolo chiar în ajun. Imediat detașamentele răzlețite ale cavaleriei turcești și tătare s-au aruncat în geană după corpul ce se retrăgea. În fața generalului Ianus se vedea de acum tabăra principală a armatei ruse, când corpul lui a fost ajuns de inamici.

A început o luptă grea și sângeroasă, ce a adus ambelor părți mari pierderi, însă ei n-au oprit mersul celor ce se retrăgeau spre tabără, de unde au primit și trupe de întărire. Cei ce se grăbeau în ajutorul lui Ianus numărau patru mii ai infanteriei ruse și tot atâția ostași ai armatei moldovenești a lui D. Cantemir¹⁴⁶. Ieșind în fața celorlalte unități, primii în luptă au înaintat regimentele moldovenești. Una după alta, pe parcursul a trei ore, respingeau ele atacurile cavaleriei turcești și tătare, însă sub presiunea forțelor mai numeroase ale dușmanului au fost nevoite să se retragă în raza de apărare a taberei principale¹⁴⁷.

Corpul rus intrat în luptă a oprit trupele inamicului și cu ajutorul focului de arme l-a făcut să se retragă. Fără a continua atacurile sale asupra pozițiilor armatei ruso-moldovenești, turcii au început concentrarea forțelor proprii. În acest moment, aveau loc doar ciocniri separate și neîndelungate ale regimentelor de cavalerie ușoară moldovenești și ale cazacilor cu detașamentele tătarilor și spahiilor (denumirea cavaleriei turcești)¹⁴⁸. Luând parte activă la una din acestea ciocniri, F. Apostol-Chigheci a fost rănit în mână¹⁴⁹.

Respingând atacurile cavaleriei turcești și tătare, lichidând gărzile dușmanului și efectuând incursiuni de cercetare, ostașii-cavaleriști din regimentele lui F. Apostol-Chigheci, camarazii colonelului V. Tanschii și ale altora nu odată aduceau în tabăra rusă „limbile prinse”¹⁵⁰. Astfel, la 8 iulie, nu departe de tabără a fost prins „de grupa volohă a regimentului lui Tanschii de la volohi, un tătar al hoardei de la Bugeac”, care a dat știri prețioase despre numărul armatelor dușmanului, asigurării lor cu muniție și armament, precum și stării de spirit în rândurile tătarilor și turcilor.”¹⁵¹

Înțelegând inutilitatea avansării spre Falcea, Petru I a luat hotărârea să se întoarcă spre Iași. Însă armata rusă, îngreuiată și imobilizată de un șir mare de care, simțind lipsa nutrețului și a pâinii, slăbită de incursiunile neîncetate ale cavaleriei tătare și turcești, a putut să ajungă doar până la Huși. Acolo, la 9 iulie, a fost ajunsă și încercuită de forțele mai numeroase ale dușmanului¹⁵².

Pomenindu-se într-o situație destul de grea, Petru I și corpul generalilor lui

¹⁴⁵ Юст Юль. Указ. соч. с. 362.

¹⁴⁶ Орешкова С.Ф. *op. cit.* p.120.

¹⁴⁷ Кочубинский А. *op. cit.* p. 152.

¹⁴⁸ Карра Г. *op. cit.* p. 134; ЖМНП. № 2, с.94

¹⁴⁹ РГАДА, Ф. 248, оп. 7, dos.388, f.663verso.

¹⁵⁰ Ion Neculce. *op. cit.* p. 262.

¹⁵¹ Țvirceanu Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...*p. 14.

¹⁵² Орешкова С.Ф. *op. cit.* p. 123.

au început să se pregătească activ pentru apărare. Tabăra întărită a fost construită sub formă de triunghi neregulat, bază căreia îi servea malul drept al Prutului, iar vârful lui era îndreptat spre dușman. Partea dreaptă – partea lui de Nord – era apărată de mlaștină, iar stânga – cea de Sud, de unde mai mult se aștepta dușmanul – era întărită de artileria de regiment. În interiorul taberei, sub apărarea armatei, a fost instalat cortul țarului.

Tot acolo erau plasate și rezervele armatei: leib-regimentul, un regiment de dragoni, un regiment de infanterie mixt, unitățile ucrainene de cazaci ale lui Cuteichin, L. Leontiev, St. Mihailov, M. Timofeev, S. Ivanov, și regimentele moldovenești de cavalerie ușoară ale armatei ruse și ale armatei moldovenești a lui D. Cantemir¹⁵³.

După calculele noastre, în total, în tabăra rusă pe Prut erau nu mai puțin de patruzeci și cinci – patruzeci și șapte de mii de oameni¹⁵⁴. Abia s-a terminat întărirea taberei cu șanțuri și linii de apărare, că a fost făcută împărțirea prin regimente a „ghiulelelor, bombelor, grenadelor... gloanțelor de plumb, prafului de pușcă sau de mână (de arme - V.Ț.)¹⁵⁵, cum miile de ieniceri și spahii, neașteptând ordinul marelui vizir Mehmed Baltadgi-pașa, au început atacul pozițiilor ruse”. Unul după altul, s-au perindat trei atacuri ce n-au dat celor ce înaintau rezultatul dorit.

Având mari pierderi, turcii, de fiecare dată, erau nevoiți să-și retragă pozițiile inițiale. Văzând aceasta, marele vizir sosit în armată a dat ordin ianicerilor să se retragă înapoi și să se ocupe cu pregătirea tranșeelor.

Numai noaptea târziu s-a „terminat atacarea întăriturilor ruse și focul de pușcă din ambele părți”¹⁵⁶. Însă odată cu primele raze ale soarelui deasupra taberei ruse cu o nouă putere a început canonada de artilerie din partea inamicului. În aceasta s-au inclus tunurile de câmp ale turcilor, aduse în noaptea precedentă¹⁵⁷. Focul menținut de ele de la distanță mică aducea armatelor încercuite mari pierderi. În tabăra blocată, zi de zi tot mai simțitoare devenea insuficiența de provizii și nutrețuri, din care cauză caii și-au mâncat cozile și coama și au devenit puțin trebuincioși pentru serviciu¹⁵⁸. Însă cel mai rău e faptul că a început să se simtă insuficiența de muniții¹⁵⁹.

În situația creată, Petru I a petrecut ultima consfătuire militară din perioada campaniei de la Prut din 1711, unde s-au discutat acțiunile ulterioare ale armatei încercuite. Era atrăgătoare, dar și riscantă propunerea lui D. Cantemir de a lăsa șirul de care sub apărarea a trei regimente de infanterie și a corpului unit moldo-căzăcesc, al lui V. Tanschii, iar cu celelalte forțe de atacat și de distrus

¹⁵³ Țvireun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 15.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ Ieste calculat de către autorul studiului prezent după documentele descoperite în fondurile arhivelor РГАДА, РГВИА, АВИМАИВнВС.

¹⁵⁶ Țvireun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 15.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

¹⁵⁸ Vezi: Юст Юль, *op. cit.* p. 367. Prin neajunsul de muniții trebuie de înțeles nu lipsa sau neajunsul de bombe, grenade și ghiulele, dar a armamentului, care trebuia de confecționat în timpul luptelor din sârmă. În laboratorul militar de câmp se confecționau de asemenea și armament de artilerie. / Архив ВИМАИВнВС, Ф.2, оп. I. dos 7, ф. 373.

¹⁵⁹ Neculce Ion. *op. cit.* p. 265.

dușmanul¹⁶⁰.

Însă din cauza lipsei numărului necesar de cavalerie, ce ar fi fost în stare să se contrapună atacurilor cavaleriei dușmanului, Petru I n-a primit planul propus. După îndoieli îndelungate, el a trimis marelui vizir propunerea de a încheia un armistițiu de patruzeci și opt de ore pentru ducerea tratativilor privitoare la „pacea veșnică”. Primind răspunsul afirmativ, monarhul rus l-a trimis în tabăra lui Mehmed Baltagi-pașa „pentru tratativele de pace” pe „vice-cancelarul Pavel Șafirov cu împuternicirile necesare”¹⁶¹.

Fără a ne opri la mersul tratativilor între Rusia și Imperiul Otoman și la conținutul lor, căci ele sunt destul de bine cercetate și reflectate în literatura istorică, este binevenită cercetarea unuia din cele mai puțin studiate episoade în campania de la Prut, raidul spre cetatea Brăila a corpului ruso-moldovenesc al lui K.E. Renne.

Marșul corpului pe teritoriul Țării Moldovei și Țării Românești a început la 2 iulie, după trecerea Prutului. Mișcarea lui era destul de rapidă, deoarece deja în a treia zi legătura cu el abia dacă se mai ținea, iar cu începerea acțiunilor militare la Prut în general s-a întrerupt¹⁶². Însă tempoul ridicat al marșului nu se datora nici pe departe faptului că el a fost ușor. Deja în primele relatări către țar, K. E. Renne raporta ca „marșul actual are mare nevoie de furaj (necesar – V. Ț.), căci toată iarba este nimicită (de lăcuste – V. Ț.)”, și, de asemenea, despre multiplele „locuri fără apă” în drumul pe care îl urmau¹⁶³.

Înaintând „în grabă spre Brăila”, corpul a trecut prin localitățile Huși, Bârlad și la 8 iulie s-a oprit în locul numit Focșani. Aici regimentele și-au completat rezervele de furaje și alimente, cumpărând de la localnici o sută patru măsuri de grâu, secară și orz, de asemenea, „pâine și vinuri în suma de cincizeci și opt de ruble, douăzeci și șase altâni și patru bani”¹⁶⁴. În ziua următoare, aflându-se în satul Răspopeni, generalul i-a dat lui Toma Cantacuzino o mie de ruble, bani destinați pentru plata soldei ofițerilor și plutonierilor din horongvele noi formate „și anume: pentru una sârbă și pentru două a muntenilor – unui colonel, la trei comandanți de companie, la trei porucici, la trei horunghi, și la 180 de plutonieri”¹⁶⁵. Astfel, în marșul spre Brăila corpului lui K.E. Renne i s-au alăturat încă trei horongve care numărau 193 de oameni, recrutați de T. Cantacuzino.

Continuând mișcarea spre sud, la 10 iulie, corpul a ajuns la mănăstirea Maximeni, unde, pe lângă odihnă și hrană, a obținut și informații prețioase despre cetatea Brăila și sistemul ei de fortificații, cât și informații despre componența și numărul garnizoanei ei, conduse de Daud-pașa. Informație suplimentară comunicau „limbile”, capturate de detașamentele de cercetași din regimentele moldovenesti.

Analizând situația, generalul K. E. Renne a decis să atace Brăila, lăsând bagajele și munițiile sub protecția mănăstirii. În jurul orelor 11, trupele s-au apropiat de fortăreață, după care generalul a ordonat cavaleriei moldovenesti să

¹⁶⁰ Юст Юль. Указ. соч. с. 366-367.

¹⁶¹ Țvircur Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 15.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁶⁵ Victor Țvircur. *Viața și activitatea contelui Toma Cantacuzino...* p.24.

atace dușmanul care se adunase în palisadă. Cu ajutorul regimentelor cavaleri-grenadieri și de dragoni a regimentului Sibirskii, trupele de cavalerie ușoară, conduse de T. Cantacuzino, printr-o lovitură puternică, i-au izgonit pe turci din palisade și i-au impus să se retragă sub zidurile fortăreței¹⁶⁶. În ziua următoare, au continuat pregătirile pentru asediu.

Odată cu lăsarea întinericului, regimentele de cavalerie ale armatei rusești alături cu horongvele de cavalerie moldovenești, muntene și sârbe au început atacul fortificațiilor inamice. Pe parcursul întregii nopți, s-a dus o luptă cu multă vărsare de sânge, în rezultatul căreia dușmanul a fost scos din tranșee. Urmăriți de pe flancuri de regimentele de dragoni conduse de general-maiorul Luca Cirikov și colonelul Solovțov și, de asemenea de horongvele de cavalerie ușoară ale lui T. Cantacuzino, turcii „au luat-o la fugă”, reușind cu greu să se ascundă după zidurile cetății¹⁶⁷.

În dimineața zilei de 14 iulie, garnizoana în număr de trei mii de oameni a cetății Brăila, fără a începe acțiunile militare, a capitulat¹⁶⁸. Conform depeșei generalului K. E. Renne, adresată țarului, în asediul cetății dușmanul a pierdut, uciși și răniți, mai mult de opt sute de oameni. Pierderile rușilor au fost de o sută de dragoni uciși și trei sute de dragoni răniți¹⁶⁹.

Spre regret, în depeșă nu au fost pomenite pierderile suferite de regimentele moldovenesc, muntean și sârb și horongvele, care se aflau sub comanda lui T. Cantacuzino. Luând în considerație faptul că ele au participat în toate luptele de avangardă și, mai ales, în timpul asediului Brăilei, au luptat cot la cot cu regimentele rusești, pierderile lor nu puteau fi mai mici, dar poate chiar mai mari. Contravine faptelor expuse mai sus relatarea lui N. Iorga, precum că, după ce corpul lui K.E. Renne s-a apropiat de cetatea Brăila și a înconjurat-o „...turcii speriați, de bună voie au predat cetatea cu condiția ieșirii libere și fără obstacole din aceasta a garnizoanei, femeilor și copiilor, și transportarea lor pe celălalt mal al Dunării”¹⁷⁰.

Cu drapele desfășurate, cu armele și artilerie, armata rusă a părăsit malurile Prutului. Împreună cu ea, hotarele Principatului Moldovei le-a trecut și familia lui D. Cantemir, cu câteva mii de compatrioți ai săi¹⁷¹.

Greu suferea eroul victoriei de la Poltava capitularea sa de la Prut, fie și onorabilă. Însă pentru adevăr, trebuie menționat: condițiile tratatului de pace și pierderile teritoriale ale Rusiei, întărite în el, erau cu mult mai mici decât cele presupuse mai înainte de monarhul rus¹⁷².

Fără îndoială că condescendența comandamentului turcesc era cauzată, în

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 25.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ Victor Țvirucun. *Viața și activitatea contelui Toma Cantacuzino...* p. 25.

¹⁷⁰ Vezi: *Genealogia Cantacuzinilor de Banul Mihai Cantacuzino* publicată și adnotată de N. Iorga. București, 1902. P. 353.

¹⁷¹ Vis-a-vis de numărul compatrioților, care au părăsit Țara Moldovei cu D. Cantemir vezi studiul: Țvirucun V. *File din istoria vieții și activității politice a lui Dimitrie Cantemir*. Chișinău, 2009 și Цвиркун В.И. Дмитрий Кантемир. Страницы жизни в письмах и документах. СПб., 2010. С.130-131.

¹⁷² Țvirucun Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p.16.

primul rând, de dârzenia și bărbăția armatei ruse în campania de la Prut. Însă mai era și un șir de alte cauze, ce l-a făcut pe Mehmet Baltadgi-pașa să meargă la încheierea păcii. Una din acestea era conținută în armata turcească însăși. Constituită din formațiuni militare adunate din diferite pașalâcuri ale Imperiului, ea prezenta o față pestriță, neomogenă. Astfel, pe lângă ianicerii și spahii ați de muncă militară și iscusiți în luptă, în armata marelui vizir intrau și unități ale „armatei asiatică”. Singuri turcii se rușinau de ei, menționând că poporul acesta „este rău, zdrențaros, fără arme, fără inimă”¹⁷³.

Departate de măgulitoare e caracterizarea tuturor forțelor otomane ce au luat parte la această campanie, dată de un slujbaș apropiat de vizir: „Cu toate că armata era mare la număr, însă în grabă formată, neregulată, fără oameni capabili”¹⁷⁴. Să nu uităm și cauzele: căldura mare și insuficiența de nutrețuri se simțea atât în armata rusă, cât și în cea turcească.

În notițele sale militare, unul din participanții la Campanie, generalul L. N. de Allart a menționat „că (și în tabăra rusă - V.Ț.) au observat că caii turcești simt insuficiența în nutrețuri”¹⁷⁵. La aceasta trebuie adăugată și starea alarmantă în tabăra turcească, cauzată de tulburări printre ieniceri, gata să se ridice împotriva continuării acțiunilor militare.

Factorul următor ce a influențat hotărârea comandamentului turcesc de a merge la încheierea păcii cu Rusia a fost incursiunea corpului lui K. E. Renne la Brăila. Cu toate că această cetate a fost luată de forțele ruso-moldovenești de acum după lupta de la Prut, însuși faptul mișcării acestei unități mobile mari în flancuri și în spatele armatei turco-tătare îi era cunoscut marelui vizir Mehmet Baltadgi-pașa până la lupta de la Stănilești și nu putea să nu-l neliniștească¹⁷⁶. Nu s-a realizat promisiunea regelui suedez Carol XII de a începe ofensiva militară a armatei suedeze împotriva rușilor în Pomerania. Fără succes s-au terminat atacurile flotei turcești împotriva cetății Azov. Și ultima chestiune: În literatura istorică privitoare la campania de la Prut din 1711 sunt trecute cu vederea însemnătatea, rolul și influența luptei de eliberare a popoarelor Serbiei și Muntenegrului împotriva dominației otomane, de asemenea, și rolul manifestărilor antiotomane ale popoarelor Caucazului de Nord, ce s-au reflectat simțitor asupra rezultatelor campaniei militare din 1711. Între timp, Petru I însuși, apreciind înalt răscoala antiotomană din Muntenegru în 1711, menționa, că "acel popor (muntenii și sârbii - V.Ț.) au adus mari nevoi turcilor ... oprind o mai mare înaintare a turcilor și tătarilor asupra țării noastre”¹⁷⁷

Pericolul unei răscoale antiturcești generale a populației ortodoxe din sud-estul Europei, în spatele armatelor otomane, pe de o parte, și lupta popoarelor Caucazului de Nord împotriva forțelor tătaro-turcești la răsărit, care deja începuse, pe de altă parte, îl nelinișteau pe sultan și pe apropiații săi chiar mai mult ca existența armatelor ruse la Prut. Se vede că, din această cauză, comandamentul turcesc s-a grăbit să încheie pace și să înlăture armatele ruse din

¹⁷³ РГАДА, F. 7, op. 1, dos 91 adițional, f. 519. și verso.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ РГАДА, F. 7, op. 1, dos 91 adițional, f. 519. și verso.

¹⁷⁶ Țvirceanu Victor. *Campania de la Prut din anul 1711...* p. 16.

¹⁷⁷ РГАДА, F. 9, Secția I, 1715, dos 14, f. 9 verso.

hotarele Imperiului Otoman, ieșind în acest mod din situația critică.

Campania de la Prut din 1711 s-a terminat cu insucces. A suferit eșec și prima manifestare în comun a Rusiei și a populației ortodoxe din Balcani, Țara Moldovei și Țara Românească împotriva dușmanului comun, Imperiul Otoman. Mulți ani s-au răsplătit popoarele Serbiei, Muntenegrului, Moldovei pentru „situația penibilă” de la Prut al lui Petru I. Astfel, detașamentele turcilor și tătarilor rămase în Moldova au devastat multe orașe și sate, iar mii de oameni au fost luați în robia și vânduți la piețele de sclavi la Istanbul. Totodată, multe mii de locuitori ai satelor și orașelor Moldovei au fost nevoite să caute refugiu în țările vecine. După cum menționa letopisețul moldovenesc, „țara în întregime a nimerit în puterea barbarilor. O astfel de pustiire – scria el – nu puteau să-și amintească nici cei bătrâni.”¹⁷⁸

Câțiva ani mai târziu, principatul Moldovei a suferit iar de pe urma incursiunilor tătarilor, iar mii de locuitori au fost luați în prizonierat, în calitate de pradă de război.

Cu toate că campania de la Prut a avut un final grav și urmări grele pentru popoarele ortodoxe ale Europei de sud-est, noi, cu toată certitudinea, putem s-o calificăm drept unul din cele mai mari evenimente de la începutul sec. XVIII. Aceasta a fost nu numai prima încercare a luptei unite a creștinilor ortodocși, aflați sub jugul otoman, și a Rusiei împotriva dușmanului comun. Ea poate fi considerată prima încercare de a crea o alianță antiosmană din țările și popoarele creștine sub egida Rusiei.

Experiența campaniei efectuate a îmbogățit arta militară europeană din punctul de vedere al strategiei și tacticii luptei cu oștile turcești. Pe tot parcursul sec. XVIII, în cadrul războaielor cu Imperiul Otoman atât Rusia, cât și Austria nu începeau acțiunile militare fără a crea „coloana a cincea” din părtașii și sateliții săi creștini din sud-estul Europei, gata să se răscoale împotriva otomanilor. În scopul slăbirii puterii armatei osmane, linia frontului a fost extinsă, teatrul de lupte cuprinzând teritoriul de la Balcani până la Caucaz. Conducerea politică și militară a Rusiei a conștientizat faptul că, fără susținerea și sprijinul activ din partea populației autohtone din Balcani, Țara Moldovei și Țara Românească nu va avea succes nicio campanie împotriva turcilor.

Studiul prezent ne oferă posibilitatea să afirmăm că Campania de la Prut din anul 1711 poate fi considerată nu atât parte componentă a războiului Nordic, cât a războiului ruso-turc din 1710-1713. Mai mult decât atât, campania respectivă a pus temelia și a determinat, pentru mai multe decenii, tactica și strategia politico-militară, atât a relațiilor dintre Imperiul Rus și Imperiul Otoman, cât și cu popoarele din sud-estul Europei.

¹⁷⁸ Kogălnicenu M. *Cronicele...* Vol. II, p. 103; Vol. III, p. 131.